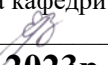
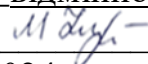

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

До захисту допустити:
В.о.завідувача кафедри
Євмененко О.В.
«18» _ грудня 2023р.

**«СПЕЦИФІКА РЕФЛЕКТИВНО-КОРЕКТИВНОГО КОНТРОЛЮ
ЗНАТЬ, НОРМ І ЦІННОСТЕЙ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ»**

Кваліфікаційна робота
здобувачки вищої освіти
другого (магістерського) рівня
вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Середня освіта. Українська мова і
література»
Галицької Катерини Євгенівни
Науковий керівник:
Євмененко Олена Валеріївна
кандидат філологічних наук,
доцент
Рецензент:
Доктор педагогічних наук,
професор кафедри правничої
лінгвістики
Національної академії
внутрішніх справ
Короткова Юлія Михайлівна

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою 90 А відмінно
Секретар ЕК
«19» _ січня 2024р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи проведення рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури	7
1.1. Розкриття сутності понять «контроль», «рефлексія», «корекція», «рефлексивно-корективний контроль знань, норм, цінностей»	7
1.2. Особливості проведення навчальних занять з літератури у 5-6 клас за концепцією НУШ	16
1.3. Психолого-педагогічні засади сучасного уроку української літератури	20
1.4. Урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури: поняття, структура, зміст	23
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. Експериментальна перевірка проведення рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури вчителями 5-6 класів	34
2.1. Критерії, показники та рівні сформованості вмінь вчителями 5-6 класів провести рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури	34
2.2. Організація та аналіз результатів наукового дослідження	46
2.3. Методичні рекомендації для вчителів української літератури щодо організації уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури	59
Висновки до розділу 2	61
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність та доцільність даного дослідження визначаються появою нових методологічних підходів та методичних стратегій щодо створення сучасного уроку української літератури в умовах модернізації загальноосвітньої школи. Згідно з законодавством України «Про освіту», педагогічним працівникам необхідно підвищувати ефективність уроку, оскільки цей вид діяльності є основною формою навчання та виховання, спрямованим на більш глибоке засвоєння знань. Оскільки урок і його структура вимагають нових підходів у співпраці між учасниками освітнього процесу, вони стають важливими чинниками для підвищення ефективності та якості літературної освіти учнів.

Сучасні вимоги до проведення уроку літератури, які враховують різні аспекти літературної освіти, визначаються Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, а також навчальними програмами. Ці документи встановлюють обсяг та характер навчального матеріалу, охоплюють позакласне читання та літературу рідного краю, послідовність його вивчення, а також різні види робіт, спрямованих на розвиток мовлення та виразного читання. Усе це спрямовано на покращення результатів у навчанні та формування компетентного читача. Реалізація цих вимог відбувається на уроці літератури, який представляє собою систему з взаємопов'язаних елементів, таких як мотиви, цілі, навчальний матеріал, принципи організації, методи та прийоми навчання, завдання, структура уроку та результати навчання. Сучасні умови вимагають переосмислення всіма учасниками освітнього процесу ролі та значення уроку літератури у порівнянні з іншими.

У сучасному освітньому середовищі дедалі більше акцентується на компетентнісному підході до навчання. Учні не просто повинні засвоювати факти та інформацію, але також розвивати свої навички, вміння та виховувати

цінності. Рефлексивно-корективний контроль спрямований на аналіз та вдосконалення освітнього процесу, а також виховання учнівських цінностей. Рефлексивно-корективний контроль над знаннями, нормами і цінностями на уроках літератури сприяє покращенню якості навчання. Він дозволяє вчителям та учням визначати прогрес у навчанні, виправляти помилки та удосконалювати підходи до вивчення літератури. Дослідження специфіки рефлексивно-корективного контролю на уроках літератури також сприяє підвищенню професійної кваліфікації вчителів, допомагаючи їм краще розуміти та застосовувати цей підхід у своїй педагогічній практиці.

Аналіз різних груп джерел із досліджуваної проблеми, зокрема щодо сучасного уроку літератури (Ю. Васьков, Г. Ващенко, Н. Волошина, Є. Голобородько, В. Неділько, Є. Пасічник, Б. Степанишин, Г. Токмань, В. Шуляр), вивчення практики роботи засвідчив, що вибір теми дослідження «Специфіка рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури» є актуальним.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, й експериментальній перевірці специфіки рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури.

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз наукових джерел з проблеми дослідження та розкрити сутність базових понять.
2. Проаналізувати особливості проведення навчальних занять з літератури у 5-6 клас за концепцією НУШ.
3. Розкрити психолого-педагогічні засади сучасного уроку української літератури.
4. Обґрунтувати особливості проведення уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури.

5. Експериментально перевірити рівень організації та проведення рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури вчителями 5-6 класів.
6. Розробити методичні рекомендації для вчителів української літератури щодо організації уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури.

Об'єкт дослідження – освітній процес на уроках української літератури у 5-6 класах.

Предмет дослідження – особливості проведення рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури вчителями 5-6 класів.

Методи дослідження. Для досягнення мети, виконання поставлених завдань використано комплекс методів, а саме:

- *теоретичні*: аналіз, порівняння, узагальнення даних наукових джерел з проблеми проведення рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури вчителями 5-6 класів;

- *емпіричні*: анкетування, спостереження, бесіди.

Апробація результатів роботи. Основні положення та результати дослідження презентовано під час виступів на конференціях. Зокрема, «Особливості рефлексивно-корективного контролю знань, норм та цінностей учнів» (*Дебют* : збірник тез доповідей студентів факультету філології та масових комунікацій за результатами участі в Декаді студентської науки – 2023 / за заг. ред. к. політ. н., проф. М. В. Трофименка, д. е. н., проф. О. В. Булатової. Київ, 2023); «Ефективність проведення уроку з контролю знань» (*Дебют* : збірник тез доповідей студентів факультету філології та масових комунікацій за результатами участі в Декаді студентської науки 2024 /

за заг. ред. к. політ. н., проф. М. В. Трофименка, д. е. н., проф. О. В. Булатової. Київ, 2024 (у друці).

Наукова новизна здобутих результатів дослідження полягає в тому, що визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено особливості проведення рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури вчителями 5-6 класів; *визначено* критерії, показники та рівні проведення рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури вчителями 5-6 класів; *удосконалено* визначення терміну «рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури»; *подальшого розвитку* набуло проведення рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури вчителями 5-6 класів.

Практична значущість роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть використовуватися для удосконалення роботи вчителя української літератури 5-6 класів.

Експериментальна база дослідження. Експериментальна робота проводилася на базі приватного закладу загальної середньої освіти «Київський ліцей «Alterra School».

Структура і обсяг магістерської роботи: зміст випускної кваліфікаційної роботи містить вступ, два розділи, висновки до двох розділів, загальні висновки, список використаних джерел (65 найменувань).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ РЕФЛЕКТИВНО-КОРЕКТИВНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ, НОРМ І ЦІННОСТЕЙ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Розкриття сутності понять «контроль», «рефлексія», «корекція», «рефлексивно-корективний контроль знань, норм, цінностей»

Результатом активності учнів у процесі читання є отримання літературних знань і формування літературної компетентності. Літературна компетентність передбачає засвоєння знань, навичок і умінь, а також сприйняття певних методів мислення, норм поведінки та ціннісно-етичних принципів. Усе це можливо завдяки спільній роботі всіх учасників уроку, де взаємодія дозволяє досягнути планованих результатів відповідно до встановленої ієрархії цілей у галузі літературної освіти. Урок літератури має на меті сприяти самоконтролю і корекції літературних досягнень учнів-читачів.

Розглянемо сутнісні поняття нашого дослідження: *контроль, цінності, ціннісні орієнтації, рефлексія, корекція, рефлексивно-корективний контроль, рефлексивно-корективний контроль знань на уроках літератури.*

Контроль та оцінка знань, умінь і навичок учнів є важливою складовою освітнього процесу. З одного боку, він допомагає закріпити певний навчальний матеріал, а з іншого боку, впливає на взаємозв'язок різних аспектів навчання. При належній організації освітнього процесу контроль сприяє розвитку пам'яті, мислення та мови учнів, систематизує їхні знання і допомагає вчасно виявити можливі помилки в освітньому процесі задля подальшого їх уникнення.

Ефективний контроль знань учнів сприяє зростанню демократичності, інтенсивності та індивідуалізації освітнього процесу. Він надає вчителю об'єктивну інформацію, відгуки, що стосуються ходу навчально-пізнавальної діяльності учнів [49, с. 54].

Контроль складається з процесу виявлення, установлення та оцінки знань учнів, тобто визначення обсягу, рівня і якості засвоєння навчального матеріалу, а також виявлення успіхів у навчанні та можливих недоліків в знаннях, вміннях і навичках окремих учнів і класу загалом. Це дозволяє вносити необхідні корективи в процес навчання для удосконалення змісту, методів, засобів та форм організації навчання.

Важливим аспектом контролю є перевірка, якою визначаються знання, вміння та навички учнів і порівнюються з вимогами і навчальними програмами. Питання контролю завжди залишалося актуальним у педагогічній теорії та практиці шкільної освіти. У галузі педагогічної науки було обґрунтовано та описано сутність контролю, його різновиди та функції (зокрема такий аналіз проводили Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанський, М. Фіцула та інші). Такі науковці, як О. Бугрій, Н. Карапузова, І. Колесник, О. Масалітіна, Л. Рибалко, Т. Солодка, Б. Шуневич та інші досліджували форми та методи контролю, зокрема їх особливості залежно від конкретного предмета, віку учнів і типу навчального закладу.

Слово «контроль» в українському педагогічному словнику має кілька визначень:

- перше визначення стосується контролю як процесу перевірки чогось-небудь.
- друге визначення вказує на роль контролю у забезпеченні або перевірці правильності дій у сфері виробництва та управління.

- третє визначення стосується активної фази управлінського процесу, де результати порівнюються з планами і завданнями [42, с. 134].

Під терміном «контроль» у контексті навчання розуміється процес виявлення, вимірювання й оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів. Процедуру виявлення і виміру цих результатів називають «перевіркою». Контроль є важливою складовою структури навчального процесу [3, с. 15].

П. Білоус визначає «контроль знань» як сукупність дій, спрямованих на збір та фіксацію результатів навчання для подальшого порівняння відповідно до стандартів, що визначені державними вимогами, а також з результатами інших учнів для коригування та покращення навчального процесу [9, с. 4].

Дослідниця Ю. Бондаренко додає до цього переліку вимог і аспект етики у педагогічному контролі, підготовку учнів до самостійного контролю знань та розширення спектру методів та форм контролю. Процес контролю успішної навчально-пізнавальної діяльності учнів містить такі складові: перевірку, яка полягає у виявленні рівня засвоєних знань; вимірювання ЗУН, що передбачає оцінку їх рівня; облік – фіксацію результатів оцінки в балах [15, с. 47].

Згідно з думкою Н. Волошиної, контроль – це процедура перевірки знань конкретного учня, яка включає оцінку лише на основі його власної активності в навчальному процесі. Педагогічний контроль на високому рівні абстрагується від індивідуального контролю кожного учня і включає комплексну систему «контроль – перевірка – оцінювання – коригування». Вона акцентує на важливості цілеспрямованого спостереження за процесом пізнавальної діяльності і перевірки засвоєних учнями знань, оцінюючи їх на підставі цих результатів [31, с. 192].

Аналіз теоретичних висновків дослідників та практиків показав, що контроль, як складова пізнавальної діяльності учнів, дозволяє встановити

кінцевий результат навчання. Відповідно його структура включає наступні компоненти: перевірка знань, вмінь та навичок учнів, їх оцінювання та документування. Контроль сприймається як управлінська діяльність, спрямована на збір та реєстрацію інформації про результати взаємодії між педагогом та учнями. Він розглядається як частина процесу навчання і як закономірність. Особливий акцент робиться на тому, що контроль знань, навичок та вмінь учнів містить різні складники: мету, завдання, зміст та засоби, а також форми та методи, результати. Водночас дослідження виконання контролю як функції управління в школі свідчать про відносну недосконалість механізмів цього процесу, що засвідчує потребу оновлення методів та форм перевірки та оцінки якості знань, навичок та вмінь учнів.

Протягом останнього десятиріччя в Україні виникла проблема вивчення цінностей і ціннісних орієнтацій, норм. Ці теми стали предметом дослідження в багатьох наукових галузях, таких як філософія, психологія, соціологія й педагогіка, і свідчить про їх складність і різнобічність.

Проведений аналіз наукових досліджень підтвердив, що підходи вчених до визначення термінів «цінності» і «ціннісні орієнтації» дещо різняться. На сьогоднішній день не існує загальноприйнятого визначення цих понять, яке б влаштовувало всі наукові школи. Наприклад, видатний філософ В. Тугарінов розглядав цінності як «об'єкти, явища та їхні характеристики, що є необхідними, корисними або приємними для членів конкретного суспільства, використовувані як засоби задоволення їх потреб і інтересів, а також як ідеї і стимули, що виступають нормою, метою або ідеалом» [36, с. 27].

Л. Столович, фахівець в галузі аксіології, вказує на те, що цінності існують незалежно від того, чи є загальновизнана оцінка певного явища позитивною чи негативною. Він визначає цінності як континуум, де можливий

безліч рівнів від менш бажаного або негативного до більш бажаного або позитивного [48, с. 54].

Оскільки оцінка цінностей може варіюватися залежно від конкретної спільноти і системи цінностей, для одних вони можуть вважатися благом, натомість для інших – ні. Це обумовлено різними нормами, правилами, культурними особливостями і звичаями різних суспільних прошарків.

Професор психології Ш. Шварц зазначає, що цінності представляють собою поняття або переконання, які відносяться до бажаних кінцевих цілей чи дій. Вони виходять за рамки конкретних ситуацій і визначають вибір та оцінку поведінки і подій, ранжируючи їх за важливістю [59, с. 32].

З нашої точки зору, цінності є стійкими переконаннями людини, які формують ідеальні моделі значущості об'єктів у навколишньому світі. Професійні цінності служать орієнтирами, на основі яких людина обирає, вивчає та втілює свою професійну діяльність, досягає високого рівня майстерності, ефективно вирішує завдання на роботі тощо.

На думку психолога О. Міненко, ціннісні орієнтації є надзвичайно важливою частиною структури особистості, яка містить різні складові, такі як мотивація, пізнавальні процеси, емоції, оцінки тощо. Ціннісні орієнтації впливають на спрямованість професійної діяльності, надаючи їй мету та значущість, визначають певну позицію в суспільстві, регулюють поведінку та формують шляхи самореалізації. Ціннісні орієнтації особистості, її життєві перспективи та плани є відображенням духовного життя суспільства та формуються під впливом соціокультурних факторів, а також системи виховання та освіти [58, с. 83].

На нашу думку, ціннісні орієнтації відіграють важливу роль в житті людини, оскільки вони визначають її цілі та сенс життя. Варто зауважити, що ціннісні орієнтації не є сталими й незмінними. Вони є динамічними та

суперечливими, залежать від соціальних норм і правил, що існують у суспільстві, і їхні зміни відображають головні та суттєві перетворення у взаємодії особистості з суспільством, а також адаптацію до швидкозмінних та неочікуваних ситуацій у житті.

У сучасній науці рефлексія отримує значний обсяг досліджень у різних галузях прикладної психології, як у міжнародних, так і вітчизняних дослідженнях, оскільки вона має важливе значення в повсякденному житті сучасної людини. Рефлексія допомагає перебудувати свідомість, відмовлятися від шаблонного способу мислення і поведінки, розвиває активне та творче ставлення до себе, власних дій і методів їх здійснення. Крім того, рефлексія є ключовим психологічним механізмом, що сприяє стимулюванню та розвитку професійної діяльності людини.

Для розуміння суті явища «рефлексія» ми використали навчальні посібники з філософії і відповідні словникові статті з філософських лексикографічних джерел.

В. Дідківський розглядає рефлексію як «основну форму філософського мислення, принцип розуміння, який спонукає людину до самосвідомості власного психічного стану, думок і уявлень про конкретні явища і процеси. Рефлексія перенаправляє наше мислення від предметів чи явищ до вже сформованих думок, знань і уявлень про них. Рефлексія має на меті перевірити наше знання та оцінки, критично переглянути наше ставлення до них, підсилити або виправити сформовані думки, або навіть відкинути їх. Отже, рефлексія включає в себе самопізнання, розуміння та зіставлення нашого внутрішнього світу з нашими існуючими уявленнями про навколишнє середовище» [51, с. 26]. А. Буземан був одним із перших, що запропонував виділити рефлексію та самосвідомість в окремий науковий напрям та назвав його психологією рефлексії. Він стверджував, що рефлексія полягає в тому,

що особа переносить свої власні переживання на самого себе. Також він провів експериментальні дослідження, які показали, що рефлексія та самосвідомість пройшли розвиток.

У сучасних психологічних дослідженнях рефлексія розглядається з кількох різних поглядів, включаючи наступні аспекти:

- як особливий стан свідомості (Д. Браун, Ф. Василюк, О. Улибіна та ін.);
- як важливий механізм для самопізнання та саморегуляції (Х. Хекхаузен, І. Кон, В. Столін, В. Слободчиков, Н. Гуткіна);
- як принцип, на якому ґрунтується існування індивідуальної свідомості та умова для розвитку зрілої особистості (К. Роджерс, Б. Зейгарник, А. Холмогорова);
- як особлива організація мислення, пов'язана із створенням нового змісту (В. Давидов, А. Зак, І. Семенов, С. Степанов).

У «Педагогічному словнику» сучасний французький філософ Д. Жюліа розширює і уточнює визначення рефлексії, визначаючи її як «розумову настанову, яка полягає в униканні поспіху в судженнях та імпульсивності в поведінці. В більш вузькому контексті рефлексія вказує на розумову концентрацію під час висвітлення ідей та аналізу почуттів» [42, с. 183].

Після аналізу словників та посібників з філософії, ми представили лише декілька тлумачень рефлексії, оскільки, незважаючи на різні підходи, однаковий елемент був спільним: рефлексія – це філософське поняття, що визначає форму теоретичної діяльності людини, спрямовану на розуміння власних дій, людської культури та її основ, в результаті чого виникає самоусвідомленість.

Рефлексія сприяє розвитку важливих якостей учня, таких як самостійність, наполегливість та конкурентоспроможність. Учні вчаться виявляти самостійність, аналізуючи ситуації та приймаючи власні рішення,

визначаючи свій рівень участі в мовленнєвій діяльності та відповідальності. Навичка наполегливості розвивається через оцінку ситуацій та навичок під час невдач та здатність встановлювати нові цілі й успішно їх досягати. Конкурентоспроможність проявляється у здатності робити щось краще, ніж інші. Кожна людина отримує задоволення від досягнень, але успішна діяльність починається з подолання труднощів. В осіб з розвинутою рефлексією шлях від початкових труднощів до перших успіхів коротший. Тому важливо стимулювати учнів розвивати бажання до самопізнання та аналізу мовленнєвої діяльності. Учителі, які спонукають учнів до посилення рефлексії щодо мови та мовлення, сприяють формуванню та розвитку їх комунікативної особистості.

Рефлексивно-корективний контроль знань на уроках літератури є дуже важливим у сучасній освіті, адже об'єднує два важливих аспекти: рефлексію (самоаналіз) та корекцію (виправлення помилок). Корекція являє собою систему педагогічних, психологічних та медичних заходів, спрямованих на зменшення і, за потреби, подолання психофізичних відхилень у розвитку учнів під час їхнього навчання та виховання. Метою цієї системи є досягнення максимально можливого розвитку особистості цих учнів. Навчити учнів думати критично та аналізувати літературні тексти важливо у сучасному інформаційному суспільстві. Розуміння, як самостійно аналізувати і оцінювати літературні твори, стимулює розвиток критичного мислення і навичок самоосвіти. Застосування рефлексивно-корективного контролю дозволяє учням бачити свій прогрес та досягнення. Це значно збільшує їхню мотивацію до навчання, оскільки вони помічають, що їхні зусилля призводять до результатів. Рефлексивний аналіз допомагає ідентифікувати та розуміти недоліки в знаннях та розумінні літературних творів. Після цього вчителі можуть спрямовано коригувати недоліки та працювати з учнями, щоб

виправити їх. Рефлексивно-корективний контроль сприяє підвищенню якості навчання та усуненню помилок. Спільне вирішення питань та аналіз результатів контролю знань сприяє розвитку ключових компетентностей, таких як критичне мислення, комунікативні навички, співпраця та саморегуляція. У сучасному світі інформація доступна у великих обсягах. Навичка самостійно аналізувати та коригувати власні знання стає критично важливою, оскільки допомагає людям пристосовуватися до постійної зміни.

В. Шуляр розглядає рефлексивно-корективний контроль як процес, у якому учні аналізують свої знання та розуміння літературних творів під час або після уроку [64, с. 49]. Вони визначають свої сильні та слабкі сторони, самостійно виправляють помилки та розвивають критичне мислення. Це дає можливість учням стати більш самосвідомими та активними учасниками навчального процесу. Науковець підкреслює важливість корекції недоліків та помилок у знаннях під час рефлексивного контролю. У цьому контексті рефлексія використовується для виявлення недоліків, а корекція для їх виправлення. Учні активно працюють над покращенням власного розуміння та аналізу літературних творів. Вчитель створює для учнів можливість висловлювати свої думки, обговорювати літературні твори, ділитися враженнями та аналізувати. Під час цієї взаємодії учні виявляють недоліки та виправляють їх під керівництвом вчителя.

Отже, рефлексивно-корективний контроль виступає як засіб саморозвитку. Учні вчаться виявляти свої потреби у розвитку та вдосконаленні своїх знань і навичок. Рефлексія допомагає їм зрозуміти, які аспекти літературного аналізу потребують покращення, і розробляти стратегії для досягнення цієї мети.

1.2. Особливості проведення навчальних занять з літератури у 5-6 клас за концепцією НУШ

Уроки української літератури мають особливе місце в шкільній системі освіти. Саме художня література відображає багатство та різноманіття життя людини за допомогою художніх образів. Здатність розуміти символічну виразність життєвих ситуацій, взаємодію людей та соціальні питання сприяє глибокому осмисленню ідей і художнього змісту великих творів класичної та сучасної літератури. Крім того, вона допомагає виховувати духовно-моральні цінності та розвиває естетичні смаки серед учнів.

В умовах Нової української школи, вивчення української літератури з учнями 5-6 класів спрямоване на формування компетентних читачів, які мають стійку потребу в читанні як класичних, так і сучасних українських художніх творів. Такі учні вміють критично оцінювати прочитане та застосовувати набуті знання та вміння в різних навчальних і життєвих ситуаціях.

У 2022–2023 навчальному році вивчення української літератури в 5-6 класі здійснювалося за модельними навчальними програмами: «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Яценко Т. О. та ін.), «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Архипова В. П. та ін.), «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Чумарна М. І., Пастушенко Н. М.), «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Яценко Т. О., Тригуб І. А.), «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Старагіна І. П. та ін).

Курс української літератури для 5 класу втілює основні функції літератури для дітей і підлітків у сучасному суспільстві.

Естетична функція цієї літератури визначає її суть, дозволяючи розглядати літературні твори як мистецькі явища, що мають вищий художній стиль, а не просто цікавий та навчальний зміст [61, с. 15].

Морально-етична функція виявляється в ідейному змісті та підтексті художніх творів. Молоді читачі можуть знаходити в них приклади міжособистісних відносин, осуджувати негативні вчинки та співчувати улюбленим персонажам. Це сприяє формуванню соціально прийняттого типу поведінки у молодших підлітків [61, с. 16].

Комунікативна функція художніх творів для дітей та юнацтва розкривається, враховуючи вікові особливості читачів та їхню здатність легко розуміти та сприймати тексти. Під час взаємодії з автором художнього твору, молодші підлітки розвивають уявлення про самого митця, порівнюють події з власним досвідом, навчаються критично аналізувати дії літературних персонажів, обговорювати та аргументувати власні думки про прочитане.

Особливу увагу варто звернути на методику вивчення сучасної української літератури для підлітків. Процес їх опрацювання на уроках української літератури в 5-6 класах повинен бути спрямований на зрозуміле сприйняття творів, відповідне для цього віку. Кожне покоління молодих читачів має свої цінності. Тому найбільш ефективним є формування цих цінностей під час читання художніх творів, де головний герой – це їхній ровесник. Ці твори відтворюють переживання, мрії та пригоди юних персонажів, що співзвучні їхнім власному життєвому досвіду та процесу дорослішання [57, с. 23].

Моделі уроків з вивчення сучасних художніх творів включають три етапи: *вступ, основну частину та підсумок*. У вступній частині варто використовувати інтерактивні завдання, засновані на медіатекстах, що відображають контекст твору. В основній частині уроку можна впроваджувати

методи розвитку критичного й аналітичного мислення на основі тексту, такі як дидактична ейдетика, складання та розв'язування загадок, вікторин, а також виконання творчих завдань на віртуальних дошках Miro, Padlet, Jamboard та інші. Під час аналізу сучасних літературних творів, корисно проводити творчі завдання та проєкти. У заключній частині таких уроків слід впроваджувати рефлексію, яка є не тільки засобом оцінювання, але й може допомогти узагальнити та систематизувати знання учнів.

Для того, щоб підлітки належним чином розуміли цінність художніх творів, важливо враховувати їхні інтереси та викликати бажання читати. Це можливо завдяки сучасним технологіям навчання, які допомагають залучити всіх учнів до процесу сприйняття, обговорення та інтерпретації літературних творів.

Оцінювання учнів п'ятого та шостого класу проводиться відповідно до Методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які навчаються відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289.

Існують різні види оцінювання результатів навчання учнів, зокрема формувальне, поточне і підсумкове оцінювання, а також тематичне, семестрове й річне. Формувальне оцінювання дозволяє отримувати інформацію не тільки вчителю, але й самим учням щодо їх навчальних досягнень. Ця інформація є корисною для учнів, які можуть визначити свій прогрес у навчанні, а також для вчителів, які можуть адаптувати завдання відповідно до можливостей та потреб класу. Формувальне оцінювання може також включати само- та взаємооцінювання, де учні порівнюють свої досягнення з метою та аналізують свої успіхи та невдачі у вивченні навчального матеріалу, щоб знайти шляхи подолання труднощів [65, с. 14].

Поточне оцінювання спрямоване на встановлення рівнів опанування учнями навчального матеріалу і вимагає систематичного застосування завдань для повторення та закріплення вивченого [65, с. 34].

Підсумкове оцінювання використовується для визначення рівня досягнень учнів за кожною групою результатів, таких як опрацювання та використання інформації. Для проведення цих видів оцінювання ефективно використовують компетентнісно орієнтовані завдання [65, с. 39].

Крім того, оцінюється сформованість учнів наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, таких як читання з розумінням, висловлення власної думки усно та письмово, керування емоціями, критичне та системне мислення, логічне обґрунтування позиції, творчість, ініціативність, ухвалення рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими.

В умовах дистанційного навчання використання цифрових сервісів та онлайн-інструментів може розширити можливості вчителя-словесника, зробити навчання більш різноманітним та сприяти розвитку творчості учнів. Це також дозволяє формувати навички вибору навчальної інформації з різних джерел та використовувати медіаресурси для встановлення контекстуальних зв'язків. Для цього можна використовувати такі інструменти як «хмаринки слів» (наприклад, Word It Out, Word Cloud Generation, Word Art, AnswerGarden), ментальні мапи (наприклад, XMind, FreeMind, iMindMap, MindJet Mindmanager, Edrow Mind Map, Visual Mind), інтерактивні плакати (наприклад, Thinglink, Glogster EDU, H5P), комікси (наприклад, Bitstrips, Canva, Write Comics, Pixton, StoryboardThat) тощо.

Розповіді про письменників, важливо супроводжувати презентаціями, де слайди містять більше ілюстрацій та менше текстової інформації. Деякі слайди можуть містити гіперпосилання на відео- та аудіоматеріали, розміщені на

освітніх платформах та надіслані учням через захищені канали зв'язку, такі як Google Classroom чи ClassTime. Такий підхід сприяє кращому розумінню ідейно-тематичного та художнього змісту творів.

Під час онлайн-уроків вчителі-словесники також можуть використовувати завдання, що передбачають створення чатів або постерів у додатках, таких як Canva, PlayBuzz, Miro. Вони можуть організовувати віртуальні мандрівки в музеї, аналізувати фотографії, документи та пізнавальні тексти на віртуальних дошках, таких як Jamboard чи Padlet. Також можливе проведення онлайн-опитувань та тестів, створених за допомогою Google Forms, Online Test Pad, Kahoot!, Poll Everywhere та інших інструментів.

1.3. Психолого-педагогічні засади сучасного уроку української літератури

Оскільки ми аналізуємо уроки в основній школі, перш за все слід вивчити характеристики школярів різних вікових груп. Історія вікової психології включає роботи таких вчених, як Б. Ананьєв, Л. Божович, Ш. Бюллер, А. Валлон, Л. Виготський, Д. Ельконін, Ж. Піаже, Е. Фрейд, які вивчали становлення та розвиток психіки людини в різні періоди її життя.

Існують різні погляди на процес розвитку дитини: безперервний та дискретний. Перший підхід передбачає неперервний розвиток, тоді як другий вказує на нерівномірний розвиток з прискоренням і гальмуванням. Зараз більше прихильників дискретної моделі розвитку дитини. У межах цього підходу розвиток визначається через проходження дітьми різних стадій, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Важливо відзначити, що в межах дискретного підходу існують два підходи: емпіричний, який базується на реальному життєвому досвіді, та теоретичний, який розглядає ідеальні

умови виховання і навчання. У нашому дослідженні ми розглянемо підходи, які поєднують різні погляди на розвиток дитини.

Діяльнісний підхід до періодизації психічного розвитку спирається на роботу Л. Виготського. Цей підхід ґрунтується на ідеї, що кожному віковому періоду в житті людини відповідає певний вид провідної діяльності, і зміна цієї діяльності вказує на перехід до нового вікового етапу. Перший період – це період безпосереднього емоційного спілкування (від народження до 1 року). Другий період – це період предметно-маніпулятивної діяльності (від 1 року до 3 років). Третій період – це період ігрової діяльності (від 3 до 6 років). Четвертий період – це період навчальної діяльності (від 6 до 10 років). П'ятий період – це період суспільно корисної діяльності (від 10 до 15 років). Шостий період – це період навчально-професійної діяльності (від 15 до 17–18 років).

Дослідник Г. Костюк, розглядаючи періоди психічного розвитку дитини враховував кілька ключових аспектів: важливість єдності змісту, операцій та мотивації; правильність розуміння різних періодів і стадій психічного розвитку; вплив суспільного середовища, життєвих обставин і наявність труднощів на стадіальні переходи [59, с. 84].

Ці аспекти допомагають у реалізації уроків української літератури, спрямованих на особистісний розвиток і компетентнісну діяльність, а також сприяють побудові співпраці між учнями з урахуванням їхніх психологічних особливостей. Важливими аспектами теорії діяльності цього вченого [59, с. 84] є:

- діяльність є соціальною і виконується лише суб'єктом;
- діяльність має предметний і змістовий характер лише в контексті взаємодії суб'єкта з об'єктом;
- діяльність визначається своїм об'єктом не безпосередньо, а опосередковано через цілі, мотиви, інтереси і таке інше.

Кожен віковий період має свої особливості і вимагає власного підходу до спілкування, як під час навчально-виховного процесу загалом, так і в контексті уроків з української літератури. Ми також будемо враховувати використання відповідних методів, прийомів і засобів для розвитку та формування літературної компетентності учнів-читачів.

Питання розвитку літературних навичок школярів має своє відображення в роботах методистів. Так, при створенні уроку з літератури, Є. Пасічник рекомендує враховувати психолого-педагогічні особливості учнів щодо їхнього осмислення літературних творів і організації навчально-пізнавальної діяльності. Він запропонував враховувати такі вікові періоди:

- 1) молодший шкільний вік (п'яті та шості класи);
- 2) старший підлітковий вік (сьомі та восьмі класи);
- 3) рання юність (дев'яті, десяті та одинадцяті класи) [53, с. 84].

Аналізуючи психолого-педагогічні принципи викладання української літератури Г. Токмань вказує, що повне розуміння художніх творів учнями залежить від декількох факторів. По-перше, воно враховує індивідуальні та вікові особливості учнів. По-друге, воно залежить від сучасного контексту, у якому вони живуть. Він також підкреслює, що взаємозв'язок між стадіями літературного розвитку учнів буде результативним, якщо навчання «передбачатиме» майбутній розвиток і буде його спонсором. Науковець розглядає особливості сприйняття літератури молодшими підлітками (5–6 класи), такі як безпосередність, суб'єктивність, емоційна співучасть, «наївний реалізм», фрагментарність, прямолінійність, асоціативна ідентифікація з героями твору тощо [50, с. 78].

При розробці уроку української літератури з урахуванням принципів ноосферної освіти, психолого-педагогічних принципів і методичних засад, а

також застосування засобів здоров'язбереження, важливо дотримуватися системи загальних і спеціальних методичних принципів.

До загальних методичних принципів, які визначають зміст, форми організації та методи навчального процесу, відносяться принципи системності, послідовності, наочності, активності, послідовності, неперервності, доцільності та інші. Специфічні методичні принципи включають врахування індивідуальних і вікових особливостей учнів-читачів, розвиток гармонійної читацької особистості, спрямування на збереження здоров'я, комплексний підхід до літературної освіти і читацької діяльності, відповідальність за здоров'я під час літературної практики, зв'язок між літературною освітою та читацькою діяльністю, дотримання санітарно-гігієнічних норм і читацької діяльності школярів та інші.

Отже, сучасний урок української літератури передбачає використання двох основних груп методів навчання: загальнопедагогічні (за джерелом знань: словесні, наочні, практичні) і методи за внутрішньою сутністю (за функцією навчання: набуття знань, формування умінь і навичок, застосування знань, узагальнення та систематизація знань, творча діяльність, закріплення, перевірка ЗУН, діагностика навченості та розвитку компетентності; за рівнем самостійності учнів: пояснювальні, репродуктивні, проблемно-орієнтовані, дослідницькі; за логікою руху знання: індуктивні, дедуктивні, трансдуктивні, синкретичні).

1.4. Урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури: поняття, структура, зміст

Читацька діяльність учнів призводить до розвитку літературної освіченості та літературної компетентності, які передбачають набуття знань, умінь і навичок, способів мислення, норм поведінки та ціннісно-етичних

уявлень. Це можливо завдяки спільній роботі всіх учасників уроку, де співпраця призводить до досягнення запланованого результату відповідно до ієрархії цілей літературної освіти. Кожен учасник уроку літератури має розвивати здатність прогнозувати свій шлях досягнення запланованого результату, оцінювати свої досягнення на всіх етапах, коригувати навчальні та літературні досягнення учнів-читачів. Урок відіграє важливу роль у рефлексивному та корективному контролі цього процесу.

Учасники компетентнісно-діяльнісного уроку української літератури спільно працюють над досягненням запланованого результату, незалежно від його характеру, і мають чітку уяву про цей результат. З цією метою вчитель та учень-читач мають опанувати навички прогнозування. Цей процес охоплює створення системи навчальних цілей літературної освіти, яка складається з наступних етапів: припущення щодо цілей, визначення цілей, формування їх структури, мотивації досягнення цілей, поетапне досягнення цілей та гарантований кінцевий результат літературної освіти.

Набуття такої компетентності в професійно-фаховій і читацькій діяльності, на думку В. Шуляра, сприяє встановленню партнерських відносин між вчителем і учнем, з орієнтацією на гарантований планований результат та різнорівневі критерії оцінювання. Остання позиція, яка стосується діагностики якості літературної освіти, повинна бути узгоджена з визначеною системою цілей на компетентнісному підході і враховувати різні рівні та складові читацької діяльності школяра [64, с. 454]. Отже, Василь Шуляр пропонує виділяти такі рівні читацької діяльності школяра:

I. Рецептивно-продуктивний рівень

- Розпізнавання: виявлення знань щодо фактів із життя письменника, літературного персонажа, здатність визначати автора художнього твору,

приналежність дійових осіб до того чи іншого художнього твору; розуміння сюжету (фабули) твору, теоретико-літературних понять.

- Відтворення: виявляти розуміння фактів, пов'язаних із життям і творчістю письменника, системи змодельованих подій, персонажів художнього твору; здатність передавати події, що відбуваються у творі, переказувати (розповідати) зміст епізодів, подій, зміст художнього твору в цілому; користуватися різними видами переказування (стисле, вибіркоче...); розкривати, з'ясовувати зміст теоретико-літературних понять.

- Конструювання: виявляти здатність учнів будувати тексти в згорнутому та поширеному варіантах, стисло й повно давати відповіді на питання; встановлювати і пояснювати причинно-наслідкові зв'язки між особистістю письменника й соціальними явищами, його біографією і творчістю, між подіями в художньому творі, між темою твору й культурологічним контекстом епохи, в яку він був написаний; характеризувати літературний процес, творчість письменника (-ів), героїв художнього твору (-ів); аналізувати й інтерпретувати художній твір, образи (за зразком, алгоритмом, у стандартних і нових ситуаціях), застосовуючи теоретико-літературний інструментарій; аргументувати свої враження від прочитаного й аргументувати свої твердження, враховуючи жанрово-стильову манеру письма художника слова, композиційну особливість твору, свій життєвий і читацький досвід, для досягнення самоідентифікації та сприйняття себе у контексті соціуму [64, с. 455].

II. Оригінально-позиційний рівень

- Творення: виявляти здатність учня-читача до оцінки художньо-мистецької цінності твору, особистості письменника, його творчості та літератури в цілому на інтелектуальному та емоційному рівнях, здатність до продовження задуму письменника чи підготовки авторського тексту з

урахуванням жанрово-стильової манери митця, культурно-історичних умов, в яких писався твір, логіки подій, обставин життя і творчості автора; створювати власний художній текст, будуючи систему подій і художніх образів з власною індивідуальною інтерпретацією.

Система цілей та оцінювання навичок учня-читача реалізується під час поточного оцінювання або на спеціально відведених уроках і складається з двох етапів: перший етап визначає рівень навченості учнів на рецептивно-продуктивному рівні протягом одного уроку, другий етап відбувається на уроках розвитку комунікативно-мовленнєвої діяльності, таких як написання творчих робіт, виразне читання літературних текстів. Сума балів за ці два етапи розділяється на два, і виставлений бал є результатом тематичного оцінювання знань та рівня навченості учня-читача [64, с. 456].

Побудова відносин між суб'єктами уроку літератури базується на уявленні про те, що будь-який процес породжує результат. Результатом читацької діяльності учня є створення зв'язного тексту, який повинен відповідати особливостям літератури як мистецтва слова. Таким чином, логічним результатом співпраці та взаємодії між суб'єктами й об'єктами на уроках літератури є створення текстів, які відповідають родово-жанрово-стильовим особливостям літературного мистецтва, а не лише текстів на рівні мовлення (наприклад, твір-роздум, твір-опис, твір-розповідь – це завдання, яке належить до уроків мови). Для вчителя літератури локальним результатом діяльності є сформованість конкретних літературних компетенцій учнів-читачів, що відображено в конкретних моделях уроків чи занять за літературною темою [64, с. 457].

Оскільки розвиток креативності учасників навчального процесу відбувається протягом всієї їхньої діяльності, це має ключове значення для досягнення вищих педагогічних і мистецьких навичок учителя та формування

учня як кваліфікованого читача. Це також допомагає обом сторонам розвивати необхідну систему вмінь і компетенцій. Ми пропонуємо технологічну модель для такого уроку та два види завдань: традиційні, які включають в себе тестові завдання, завдання для відтворення і творчі завдання, а також завдання, спрямовані на впровадження читацькоцентричної парадигми.

Перед проведенням уроку учні-читачі отримали набір можливих завдань, приклад контрольної роботи, критерії оцінювання та методичні рекомендації для підготовки. Це стало основою для підготовки навчального плану з вивчення літературної теми учнем-читачем і для самої контрольної роботи. Під час уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей в літературі ми повинні акцентувати увагу на читацькоцентричному підході в діяльності учасників уроку. Тому традиційні завдання переформульовані так, щоб художній твір відіграв головну роль в діяльності учнів-читачів при визначенні рівня їхньої літературної компетентності.

Наведемо приклад розробленого уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей в літературі для учнів 5 класу.

Тема. Закріплення знань про життєвий і творчий шлях Леоніда Глібова, Олександра Олеся, Зірки Мензатюк.

Мета: з'ясувати рівень знань, умінь та навичок учнів з теми життєвий і творчий шлях Леоніда Глібова, Олександра Олеся, Зірки Мензатюк; розвивати вміння працювати самостійно над тестовими завданнями, логічне мислення, увагу; виховувати бажання працювати з літературними текстами.

Тип уроку: урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей.

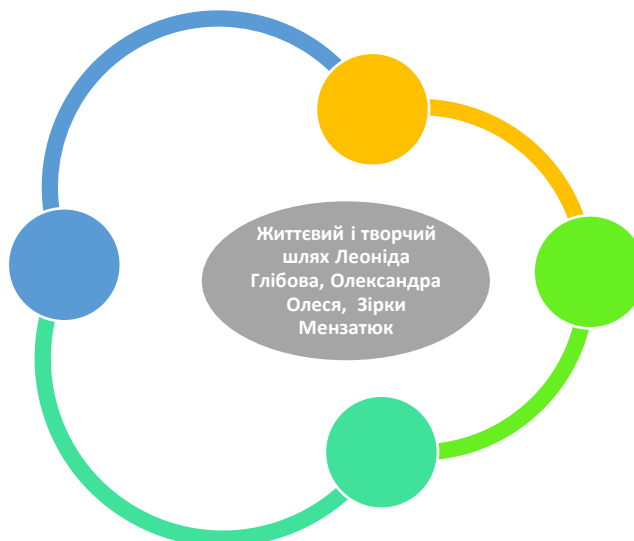
Обладнання: завдання, ручка, таблиця.

Перебіг уроку

I. Організація класу

II. Мотивація навчальної діяльності. Психологічна настанова.

- Запишіть асоціації до теми:

III. Оголошення теми, мети, завдань уроку.

- Сьогодні на уроці ви закріпите знання про життєвий і творчий шлях Леоніда Глібова, Олександра Олеся, Зірки Мензатюк.

IV. Інструктаж щодо виконання завдань.

V. Виконання завдань із тематичного оцінювання.

I варіант

I-II рівні (1 бал)

1. Троп, коли назва одного предмета замінюється назвою іншого, якщо вони схожі за певними ознаками, називається:
  - a) епітет;
  - b) метафора;
  - c) порівняння;
  - d) гіпербола.
2. Про що розповідається у літописі «Розгром Ярославом печенігів»?
  - a) про те, як князь охрестив Русь;

- b) про те, як князь помер;
  - c) про те, як князь любив книги;
  - d) про те, як князь ходив у походи.
3. Вкажіть автора загадки «Хто вона?».
- a) народ;
  - b) Л. Глібов;
  - c) З. Мензатюк;
  - d) О. Олесь.
4. Як називається загадка, яку відгадують за першими рядками?
- a) загадкова;
  - b) примовка;
  - c) акровірш;
  - d) говірка.
5. Як називається найдавніший літопис народу?
- a) «Таємниця козацької шаблі»;
  - b) «Повість минулих літ»;
  - c) «Княжа Україна»;
  - d) «Загадкова історія».
6. Кому належать слова: *«Не посорміть землю Руську, а ляжте кістьми, бо мертві не мають знати ганьби»?*
- a) Володимирі;
  - b) Ярославу;
  - c) Святославу;
  - d) Ігорю.

III рівень (1 бал)

1. Охарактеризуйте якості характеру Наталки Руснак. Заповніть схему.
- З. Мензатюк «Таємниця козацької шаблі» рис.2.2.

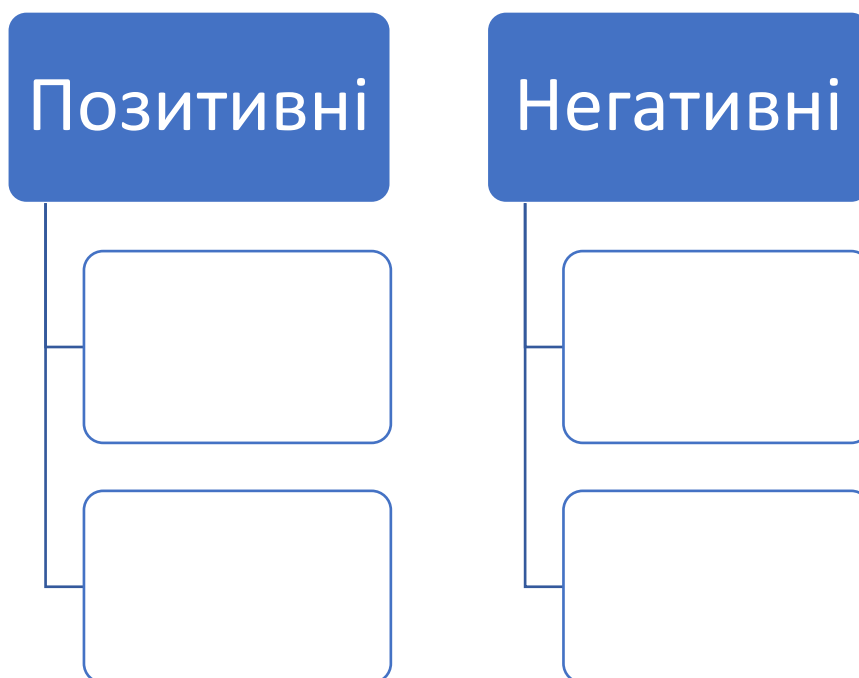

Рис.2.2. Схема для виконання завдання.

2. Що таке драматичні твори? Назвіть їх ознаки. Заповніть схему рис.2.3.

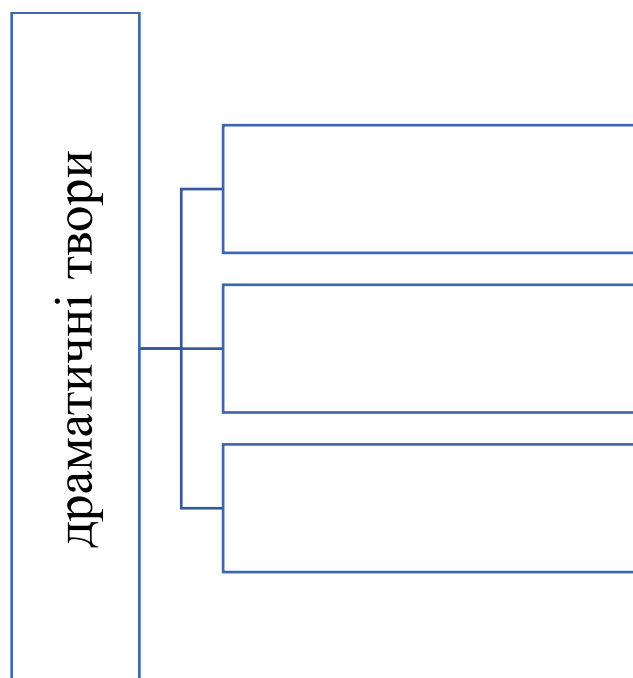

Рис.2.3. Схема для виконання завдання.

IV рівень (4 бали)

Напишіть твір-мініатюру з 7-8 речень на тему: «Творчість кого із письменників/письмениць мене вразила найбільше: Леоніда Глібова, Олександра Олеся, Зірки Мензатюк? Чому?»

VI. Рефлексія.

Інтерактивна вправа «Мікрофон»

- Що в завданнях було найважче?
- Що виконувати було найлегше?
- Що треба повторити?

VIII. Домашнє завдання: прочитати твір Марини Павленко «Миколчині історії».

Отже, урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей в літературі представляє собою заняття, де кожен учасник може відстежувати процес досягнення свого поточного стану, своїх досягнень у літературі. Під час такого уроку можна своєчасно вносити необхідні корективи та об'єктивно оцінювати як власні, так і літературні досягнення учнів-читачів або колег, щоб рухатися вперед на шляху особистого розвитку. Такі уроки можуть бути різних видів, містити вхідний, поточний, тематичний і підсумковий контроль, або ж вони можуть включати педагогічні ситуації, що дозволяють відстежувати літературний розвиток учнів-читачів та їхні досягнення у формуванні компетентностей. Вибір типу, виду чи ситуації уроку літератури залежить від численних факторів, таких як мета, обсяг матеріалу для перевірки, доступний час, цілеспрямованість та необхідність конкретних моніторингових заходів для суб'єктів літературної освіти.

Висновки до розділу 1

У першому розділі нами розкрито сутність понять «контроль», «рефлексія», «корекція», «рефлексивно-корективний контроль знань, норм, цінностей». Поняття «контроль» визначає можливість перевірки результатів діяльності з метою оцінки їх відповідності встановленим стандартам. Рефлексія означає процес самоаналізу та самооцінки, спрямований на внутрішнє усвідомлення дій і їх наслідків. Корекція передбачає внесення змін та покращень на основі результатів контролю та рефлексії. Рефлексивно-корективний контроль знань, норм, цінностей – це підхід, що поєднує контроль, рефлексію та корекцію для покращення освітнього процесу та виховання учнів з урахуванням їхніх знань, цінностей та норм.

Розкрито особливості проведення навчальних занять з літератури у 5-6 класах за концепцією Нової української школи (НУШ). У контексті НУШ, навчання літературі у 5-6 класах передбачає інтеграцію різних видів літературної діяльності, зокрема читання, аналіз, письмо та обговорення. Важливо забезпечити індивідуалізацію навчання та стимулювати розвиток критичного мислення, творчих навичок та комунікативної компетентності учнів. Ключовою є роль вчителя як наставника, який сприяє активному залученню учнів до навчального процесу.

Обґрунтовано психолого-педагогічні засади сучасного уроку української літератури. Сучасний урок літератури має базуватися на психолого-педагогічних принципах, таких як інтерактивність, диференціація, інклюзивність, розвивальний підхід та рефлексивна компетентність. Вчителю слід враховувати індивідуальні можливості та потреби учнів, стимулювати їх активність та самостійність, розвивати критичне мислення та аналітичні навички.

Пояснено, що таке урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури. Урок рефлексивно-корективного контролю містить аналіз і оцінку знань, норм і цінностей учнів, спільну рефлексію над ними та визначення шляхів подальшого вдосконалення. Його структура охоплює підготовку до контролю, проведення контрольного завдання, обговорення результатів та корекцію навчання. Зміст уроку передбачає акцент на розвитку аналітичних, комунікативних та рефлексивних навичок учнів.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПРОВЕДЕННЯ РЕФЛЕКТИВНО-КОРЕКТИВНОГО КОНРОЛЮ ЗНАНЬ, НОРМ І ЦІННОСТЕЙ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ВЧИТЕЛЯМИ 5-6 КЛАСІВ

2.1. Критерії, показники та рівні сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури

Експериментальну перевірку рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури проходили на базі приватного закладу загальної середньої освіти «Київський ліцей «Alterra School». Було залучено 20 вчителів.

Перевірка складалася з трьох етапів:

– початкова діагностика компонентів та критеріїв сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури;

– формувальний етап (реалізація педагогічних умов вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури);

– контрольний етап (аналіз результатів наукового дослідження).

Для проведення дослідження було підібрано діагностичний інструментарій для діагностики компоненти, критерії та показники визначення рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури.

У дослідженні ми виокремили три компоненти вмінь: мотиваційний, знаннєвий, діяльнісний. У таблиці 2.1 узагальнено відомості про компоненти, критерії, показники та методики, які використовувалися для визначення рівнів

сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури.

Таблиця 2.1

Діагностичний інструментарій виявлення рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури

Компоненти	Критерії	Показники
<i>Мотиваційний</i>	<i>Спонукальний</i>	Глибоке розуміння важливості рефлексивно-корективного контролю, прагнення до постійного самовдосконалення, наявна особиста, соціальна та емоційна мотивація.
<i>Знаннєвий</i>	<i>Орієнтувальний</i>	Знання літературного матеріалу, знання навчальних стандартів, методична підготовка, прийняття цінностей та норм.
<i>Діяльнісний</i>	<i>Процесуальний</i>	Вміння планувати та організовувати уроки, використовувати різноманітні методи, розвиток комунікативних навичок, систематичний моніторинг та оцінювання, формування психологічного комфорту.

Мотиваційний компонент сформованості вмінь учителів 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури включає:

- Глибоке розуміння вчителями важливості рефлексивно-корективного контролю. Цей вид контролю сприяє не лише оцінюванню, але й розвитку учнів, допомагає їм усвідомити свої помилки та вдосконалювати навички.
- Прагнення до постійного самовдосконалення.
- Особиста мотивація.

- Зацікавленість у розвитку учнів.
- Бажання сприяти розвитку особистості.
- Задоволення від навчання.
- Створення позитивних емоційних зв'язків із учнями мотивує вчителя більш ефективно впроваджувати рефлексивно-корективний контроль.

Знаннєвий компонент сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури включає:

- Глибоке розуміння теми.
- Знання літературних течій та епох.
- Розуміння вимог програми. Добре ознайомлені із вимогами навчальної програми та стандартів.
- Знання цілей та завдань навчання допомагає вчителю ефективно впроваджувати рефлексивно-корективний контроль для досягнення поставлених метою результатів.
- Вміння застосовувати методи рефлексії.
- Здатність використовувати інтерактивні методи.
- Знання про індивідуальні особливості учнів допомагає вчителю адаптувати методи контролю для кращого розуміння та усвідомлення матеріалу.
- Розуміння літературних цінностей.
- Сприйняття культурних та моральних аспектів літературних творів допомагає вчителю вирішувати етичні питання та формувати правильне розуміння учнями цінностей та норм.

Діяльнісний компонент сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури включає:

- Планування та організацію уроків.
- Вміння організувати урок так, щоб забезпечити ефективний контроль знань та акцентувати увагу на ключових питаннях.
- Володіння різноманітними методами, такими як обговорення, групова робота, рольові ігри, щоб зробити уроки цікавими та сприяти активній участі учнів.
- Використання сучасних технологій допомагає вчителю створювати інтерактивне навчання та проводити рефлексивний контроль з використанням цифрових ресурсів.
- Вміння швидко реагувати на питання та труднощі учнів, а також пропонувати ефективні корекційні заходи.
- Володіння ефективними комунікаційними навичками для забезпечення чіткого розуміння завдань та реакцій учнів.
- Здатність систематично моніторити та оцінювати рівень засвоєння матеріалу учнями.
- Спроможність формувати об'єктивну оцінку, враховуючи якісні та кількісні аспекти навчання.
- Створення атмосфери взаєморозуміння та довіри.

Розглянемо рівні сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури, зокрема високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль: учитель враховує різноманітність стилів навчання та особливостей кожного учня, здатний адаптувати методи та стратегії для максимально ефективного засвоєння матеріалу, застосовує інноваційні методи та технології для розроблення уроків цікавими та актуальними, вміє використовувати сучасні засоби навчання та інтерактивні

технічні засоби, використовує індивідуальні підходи до кожного учня, враховуючи його потреби та рівень засвоєння матеріалу, постійно спостерігає та оцінює рівень розуміння та засвоєння матеріалу.

Середній рівень сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль: частково враховує індивідуальні особливості учнів, застосовує стандартні методи та прийоми, але без значної варіативності, частково здатний адаптувати методи та стратегії для максимально ефективного засвоєння матеріалу, рідко застосовує інноваційні методи та технології для розроблення уроків цікавими та актуальними, вміє використовувати сучасні засоби навчання, частково впроваджує індивідуальні підходи до кожного учня, враховує його потреби та рівень засвоєння матеріалу, несистематично спостерігає та оцінює рівень розуміння та засвоєння матеріалу.

Низький рівень сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль: не враховує індивідуальні особливості учнів, застосовує стандартні методи та прийоми, не здатний адаптувати методи та стратегії для максимально ефективного засвоєння матеріалу, не застосовує інноваційні методи та технології для розроблення уроків цікавими та актуальними, не вміє використовувати сучасні засоби навчання, частково впроваджує індивідуальні підходи до кожного учня, враховує його потреби та рівень засвоєння матеріалу, несистематично спостерігає та оцінює рівень розуміння та засвоєння матеріалу.

З урахуванням результатів початкової діагностики сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури, отримано результати. Результати нами були розподілені на 3 рівні: низький, середній, високий.

Розглянемо результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним компонентом.

Високий рівень мотиваційного компоненту виявлено у 30 % випадків. Педагоги, які увійшли до цієї групи, мають глибоке розуміння важливості рефлексивно-корективного контролю, прагнення до постійного самовдосконалення, наявна особиста, соціальна та емоційна мотивація.

Середній рівень мотиваційного компоненту зафіксовано у 40 % учителів. Ця категорія педагогів виявляє часткове розуміння важливості рефлексивно-корективного контролю, прагнення до постійного самовдосконалення, наявна часткова особиста, соціальна та емоційна мотивація.

Низький рівень мотиваційного компоненту в 30 % учителів. Ці вчителі не виявляють розуміння важливості рефлексивно-корективного контролю, не мають прагнення до постійного самовдосконалення, наявна часткова особиста, соціальна та емоційна мотивація.

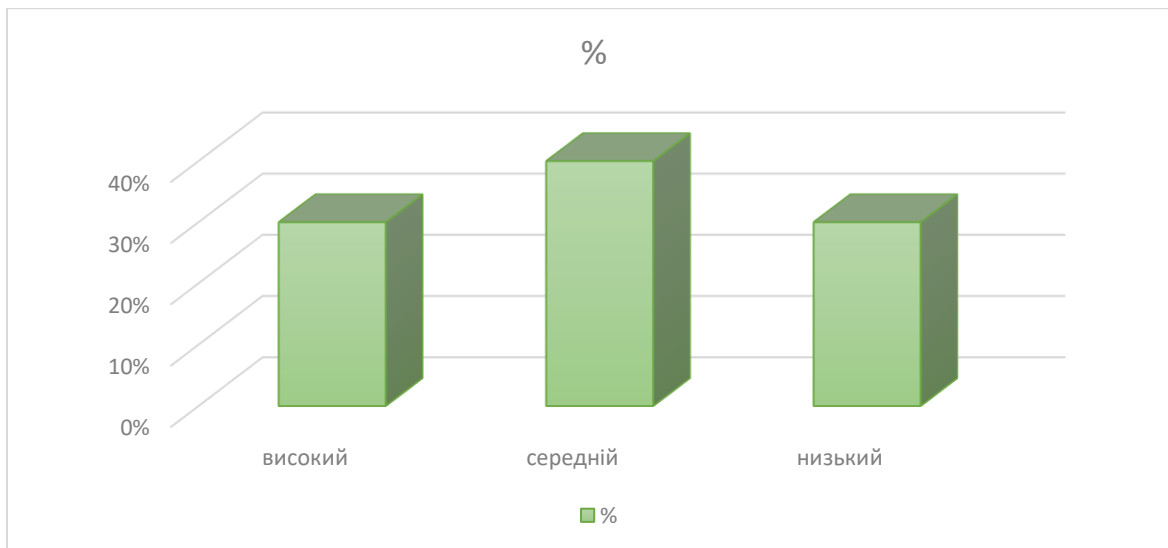
Результати дослідження рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним критерієм представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним компонентом (констатувальний етап педагогічного експерименту)

Етапи Рівні	Кількість вчителів	Констатувальний етап експерименту
високий	6	30 %
середній	8	40 %
низький	6	30 %

Наочно результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним компонентом візуалізовано на рис. 2.1.

Рис. 2.1 Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним компонентом

Розглянемо результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом.

Високий рівень знаннєвого компоненту виявлено у 40 % випадків. Педагоги, які увійшли до цієї групи, мають знання літературного матеріалу, навчальних стандартів, володіють методичною підготовкою, вміють проводити рефлексивно-корективний контроль.

Середній рівень знаннєвого компоненту зафіксовано у 40 % учителів. Учителі цієї категорії мають часткові знання літературного матеріалу, навчальних стандартів, частково володіють методичною підготовкою, частково вміють проводити рефлексивно-корективний контроль.

Низький рівень знаннєвого компоненту в 20 % учителів. Ці вчителі не мають знань літературного матеріалу, навчальних стандартів, частково володіють методичною підготовкою, не вміють проводити рефлексивно-корективний контроль.

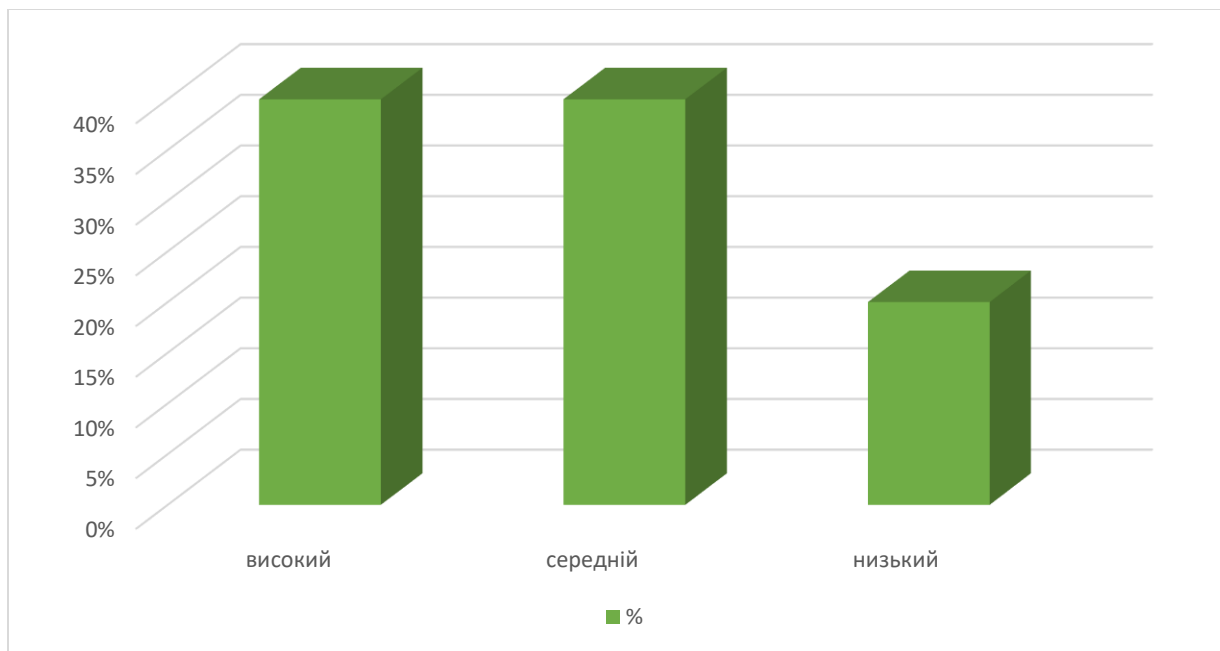
Результати дослідження рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом представлено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом (констатувальний етап педагогічного експерименту)

Рівні	Етапи	Кількість вчителів	Констатувальний етап експерименту
високий		8	40 %
середній		8	40 %
низький		4	20 %

Наочно результати рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом узагальнено представлено на рис. 2.2.

Рис. 2.2 Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом (констатувальний етап педагогічного експерименту)

Розглянемо результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за діяльнісним компонентом.

Високий рівень діяльнісного компоненту виявлено в 30 % випадків. Педагоги, які увійшли до цієї групи, вміють планувати та організовувати уроки, використовувати різноманітні методи, здійснювати розвиток комунікативних навичок, систематичний моніторинг та оцінювання, здійснення формування психологічного комфорту.

Середній рівень діяльнісного компоненту зафіксовано в 40 % учителів. Ця категорія педагогів частково вміє планувати та організовувати уроки, використовувати різноманітні методи, здійснювати розвиток комунікативних навичок, здійснює не систематичний моніторинг та оцінювання.

Низький рівень діяльнiсного компонента в 30 % учителiв. Цi вчителi частково вмiють планувати та органiзовувати уроки, використовувати рiзноманiтнi методи, не здiйснюють розвиток комунiкативних навичок, не забезпечують систематичний монiторинг та оцiнювання.

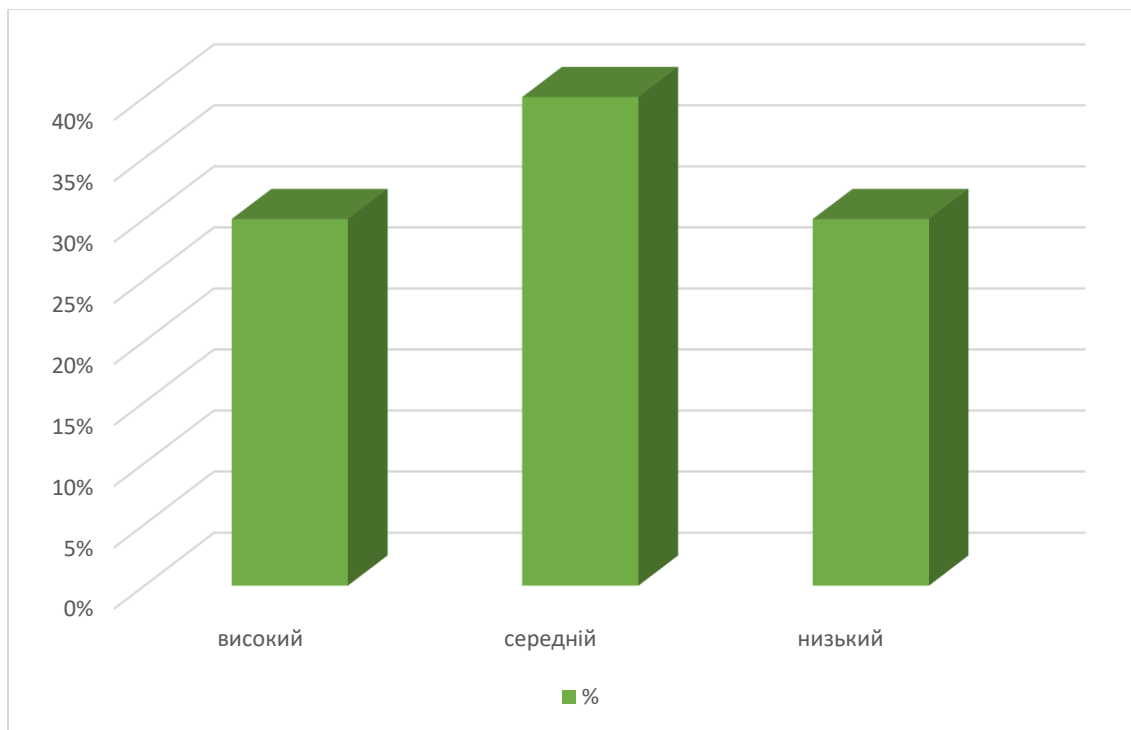
Результати дослiдження рiвнiв сформованостi вмiнь вчителями 5-6 класiв проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм i цiнностей на уроках лiтератури за діяльнiсним компонентом представлено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Результати вмiнь вчителями 5-6 класiв проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм i цiнностей на уроках лiтератури за діяльнiсним компонентом (констатувальний етап педагогiчного експерименту)

Етапи Рiвнi	Кiлькiсть вчителiв	Констатувальний етап педагогiчного експерименту
високий	6	30 %
середнiй	8	40 %
низький	6	30 %

Наочно результати сформованостi вмiнь вчителями 5-6 класiв проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм i цiнностей на уроках лiтератури за діяльнiсним компонентом подано на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за діяльнісним компонентом (констатувальний етап педагогічного експерименту)

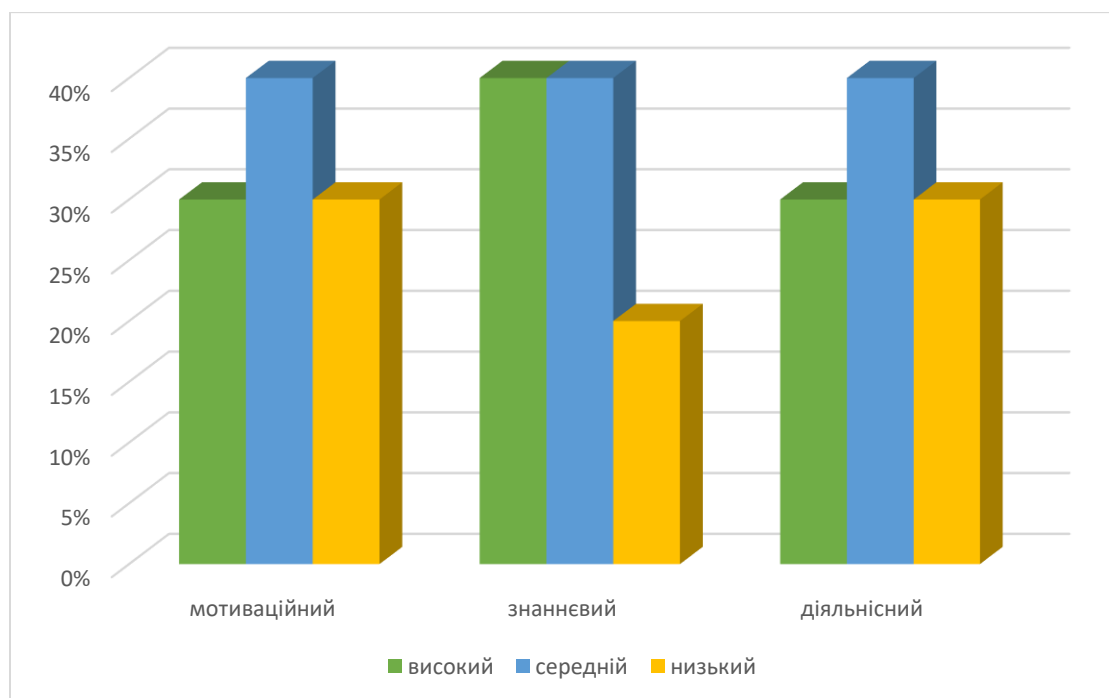
Узагальнені результати рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури представлено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Узагальнені результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури (констатувальний етап; %)

Рівні	високий	середній	Низький
Компоненти			
мотиваційний	30%	40%	30%
знаннєвий	40%	40%	20%
діяльнісний	30%	40%	30%

РАЗОМ	26%	40%	34%
--------------	------------	------------	------------

Рис. 2.4 Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури (констатувальний етап)

За поданою діаграмою можна визначити, що вчителі української літератури мають різний рівень компетентності. Вони переважно демонструють середній рівень за всіма оціненими критеріями: мотиваційним (у 40 % випадків), знаннєвим (у 40 % випадків) та діяльнісним (у 40 % випадків).

Високий рівень професійності вчителів переважає лише за знаннєвим критерієм (у 40 % випадків), а щодо мотиваційного та діяльнісного критеріїв, то вони відзначаються на рівні 30 % випадків. Найменші результати низького рівня компетентності виявлено за знаннєвим критерієм (20 % випадків), тоді

як мотиваційний та діяльнісний критерії демонструються на рівні 30 % випадків.

З отриманих результатів можна зробити висновок, що вчителі 5-6 класів мають високий рівень теоретичної підготовки. Однак лише 30 % з них виявляють більшу схильність використовувати методи рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на практиці у процесі викладання літератури.

Отже, можна зазначити, що більшість вчителів продемонстрували середній рівень сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури, вони володіють достатніми теоретичними знаннями.

2.2. Організація та аналіз результатів наукового дослідження

Урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей в літературі – це заняття, на якому кожен учасник може відслідковувати свій прогрес на даний момент, вчасно вносити корективи, а також об'єктивно оцінювати власні літературні (професійні) досягнення і досягнення своїх учнів-читачів (колег). Це сприяє можливості рухатися вперед відповідно до власної траєкторії розвитку.

Різновидами такого уроку можуть бути заняття, під час яких проводиться вхідний, поточний, тематичний або підсумковий контроль знань, норм і цінностей в літературі. Також це можуть бути педагогічні ситуації на уроках, які допомагають відстежувати літературний розвиток учнів-читачів та їх рух у формуванні компетентностей. Тип, вид (різновид) чи ситуація уроку літератури залежать від різноманітних факторів, таких як мета, обсяг матеріалу для перевірки, часові обмеження, доцільність та необхідність виконання конкретних моніторингових дій учасниками літературної освіти.

Наведемо приклади власних завдань (використовуємо як зразок приклади завдань В. Шуляра), які можуть бути використані вчителями української літератури при організації та проведенні уроку рефлексивно-корективного контролю знань на тему: «Легенди, міфи, народні казки, перекази» у 5 класі. Перший рівень полягає у тому, що учням необхідно обрати лише одну правильну відповідь.

Завдання 1. Оберіть фразу-синонім до слова «фольклор».

- a) прислів'я та приказки;
- b) усна народна творчість;
- c) давній міф;
- d) давній переказ.

Завдання 2. Яким терміном позначається усний літературний твір, що містить розповідь про минулі міфічні події у формі казки або фантастичного оповідання?

- a) казка;
- b) міф;
- c) легенда;
- d) переказ.

Завдання 3. Вкажіть, у якого/якої героя/їні міфу люди вчилися ткати біле полотно?

- a) Берегиня;
- b) Сварог;
- c) Дажбог;
- d) Велес.

Завдання 4. У якому різновиді легенд розповідається про уявлення про Всесвіт, природу, богів, демонів?

- a) міфологічних;

- b) фантастичних;
- c) героїчних;
- d) біблійних.

Завдання 5. Оберіть назву твору, який не належить до міфів.

- a) «Неопалима купина»;
- b) «Берегиня»;
- c) «Дажбог»;
- d) «Про Зоряний Віз»;

Завдання 6. Яким словом називаємо символ, що відображає плідність природи, кохання, нове щасливе життя, добродішесний дух, захисника людей, очей Бога?

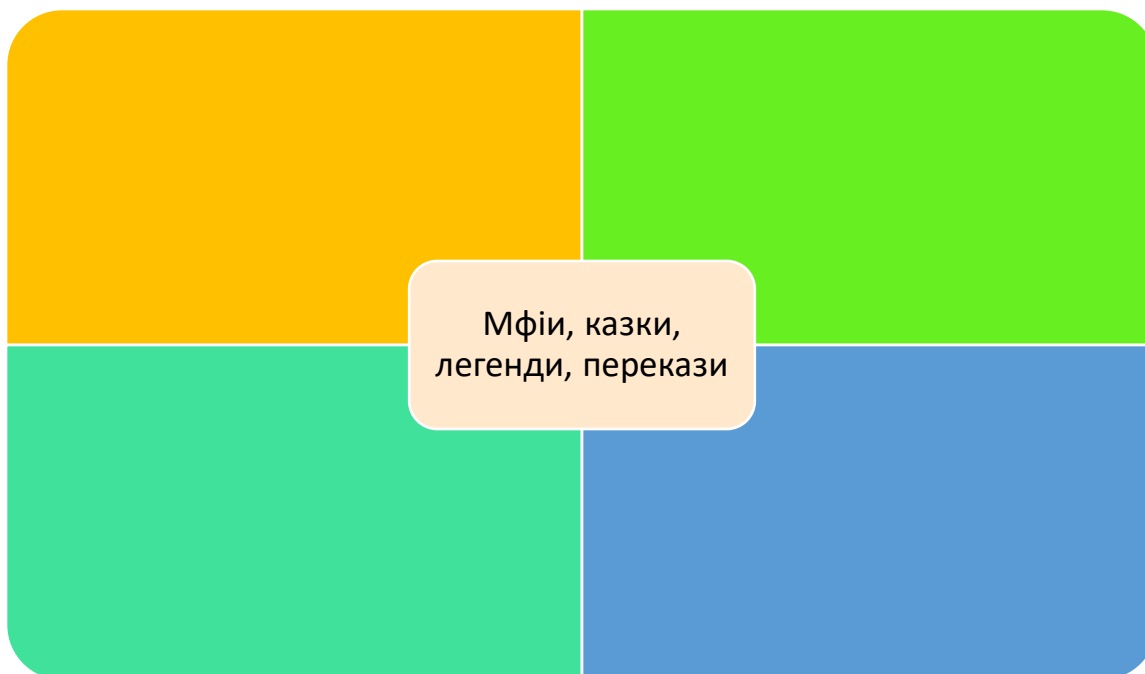
- a) зоря;
- b) сонце;
- c) радість;
- d) місяць;

Під час виконання другого рівня учням пропонується дати відповідь на питання.

1. Назвіть види казок, які вам відомі. Охарактеризуйте вид казки, яку читали на уроках, «Яйце-райце». Зазначте особливості цієї казки.
2. Дайте відповідь на питання, що таке міфи? Запишіть декілька назв міфів, які ви читали на уроках української літератури.
3. Пригадайте твір «Летючий корабель». Напишіть його тему й основну думку.

Під час виконання третього рівня учням можна запропонувати скласти карту знань до теми за поданим зразком (рис.2.5.)

Рис.2.5 Зразок карти знань

У процесі виконання завдань четвертого рівня учням можна запропонувати таке завдання для розгорнутої відповіді 5-6 речень.

Кого з персонажів народних казок ви вважаєте своїм улюбленим? Чи в казках завжди добро перемагає зло, чи можуть бути винятки?

Запропоновані приклади завдань до теми: «Легенди, міфи, народні казки, перекази» у 5 класі при проведенні уроку рефлексивно-корективного контролю знань допоможуть вчителю оцінити рівень знань учнів.

Для вчителів української літератури у 5-6 класі нами було розроблено тренінг на тему «Особливості проведення уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей в літературі».

Мета тренінгу: навчити вчителів 5-6 класів проводити ефективний урок рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей в літературі, розвивати компетентності учнів та вдосконалювати педагогічні підходи до оцінювання.

Структура тренінгу:

Вступ

1.1 Визначення основних понять та цілей рефлексивно-корективного контролю в літературному навчанні.

1.2 Актуальність та значення уроку рефлексивно-корективного контролю.

Теоретична основа

2.1 Огляд методик проведення рефлексивно-корективного контролю в літературі.

2.2 Роль рефлексії в навчанні та розвитку учнів.

Практичні аспекти

3.1 Визначення критеріїв оцінювання знань, норм і цінностей на уроках літератури.

3.2 Розробка завдань та сценаріїв для рефлексивно-корективного контролю.

3.3 Проведення групових вправ та дискусій з учасниками тренінгу для вирішення педагогічних завдань.

Практична реалізація

4.1 Демонстрація моделі уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей в літературі.

4.2 Практичне вправляння вчителів у ролі учнів.

Обговорення та обмін досвідом

5.1 Аналіз результатів практичної діяльності.

5.2 Обговорення труднощів та можливостей впровадження рефлексивно-корективного контролю в шкільну практику.

Підсумок

6.1 Підведення підсумків тренінгу.

6.2 Розподіл рекомендацій для подальшого вдосконалення роботи вчителів.

Отже, розроблений нами тренінг спрямований на розвиток практичних навичок вчителів та дозволяє їм активно застосовувати рефлексивно-корективний контроль на уроках літератури для підвищення якості навчання та розвитку учнів.

Організація уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури передбачає використання різноманітних методів, спрямованих на активну участь учнів та сприяння їхньому розвитку.

1. Колективне обговорення:

- Організація літературних круглих столів.
- Проведення дебатів на актуальні літературні теми.

2. Індивідуальна робота:

- Аналіз творів на вибір зі списку рекомендованої літератури.
- Проведення індивідуальних літературних досліджень.

3. Творчі завдання:

- Створення власних літературних творів (поезій, оповідань тощо).
- Участь в літературних конкурсах.

4. Метод літературного аналізу:

- Розгляд творів з різних культур та періодів.
- Аналіз стилю, образів, тематики визначальних творів.

5. Рефлексія:

- Письмова рефлексія на тему власного розуміння літературних творів.
- Групові обговорення власних літературних уподобань.

6. Використання технологій:

- Створення літературних відеорецензій.
- Використання онлайн-ресурсів для літературного аналізу.

7. Гостьові лекції:

- Запрошення фахівців зі літератури (літературознавців, редакторів, видавців, викладачів) чи письменників для обговорення теми.
- Проведення віртуальних екскурсій до літературних музеїв чи архівів.
- Створення літературних мініпроектів за допомогою графічних інструментів.

Після проведення тренінгу з вчителями з метою визначення результатів повторної діагностики сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури, нами було повторно проведено дослідження, і отримано результати.

Розглянемо результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним компонентом.

Високий рівень мотиваційного компоненту виявлено у 40 % випадків. Педагоги, які увійшли до цієї групи, мають глибоке розуміння важливості рефлексивно-корективного контролю, прагнення до постійного самовдосконалення, наявна особиста, соціальна та емоційна мотивація.

Середній рівень мотиваційного компоненту зафіксовано у 40 % учителів. Ця категорія педагогів виявляє часткове розуміння важливості рефлексивно-корективного контролю, прагнення до постійного самовдосконалення, наявна часткова особиста, соціальна та емоційна мотивація.

Низький рівень мотиваційного компоненту в 20 % учителів. Ці вчителі не виявляють розуміння важливості рефлексивно-корективного контролю, не мають прагнення до постійного самовдосконалення, наявна часткова особиста, соціальна та емоційна мотивація.

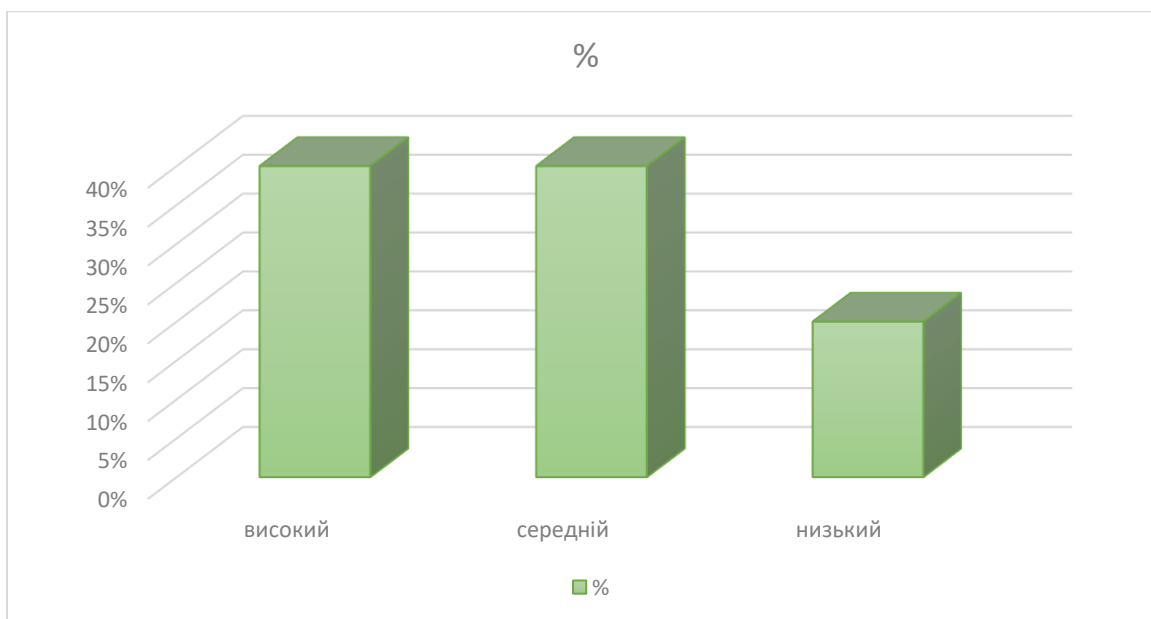
Результати дослідження рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним критерієм представлено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним компонентом (констатувальний етап педагогічного експерименту)

Етапи Рівні	Кількість вчителів	Констатувальний етап експерименту
високий	9	40 %
середній	9	40 %
низький	2	20 %

Наочно результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним компонентом візуалізовано на рис. 2.6.

Рис. 2.6 Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за мотиваційним компонентом

Розглянемо результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом.

Високий рівень знаннєвого компоненту виявлено в 60 % випадків. Педагоги, які увійшли до цієї групи, мають знання літературного матеріалу, навчальних стандартів, володіють методичною підготовкою, вміють проводити рефлексивно-корективний контроль.

Середній рівень знаннєвого компоненту зафіксовано в 20 % учителів. Ця категорія педагогів має часткові знання літературного матеріалу, навчальних стандартів, частково володіють методичною підготовкою, частково вміють проводити рефлексивно-корективний контроль.

Низький рівень знаннєвого компоненту в 20 % учителів. Ці вчителі не мають знань літературного матеріалу, навчальних стандартів, частково володіють методичною підготовкою, не вміють проводити рефлексивно-корективний контроль.

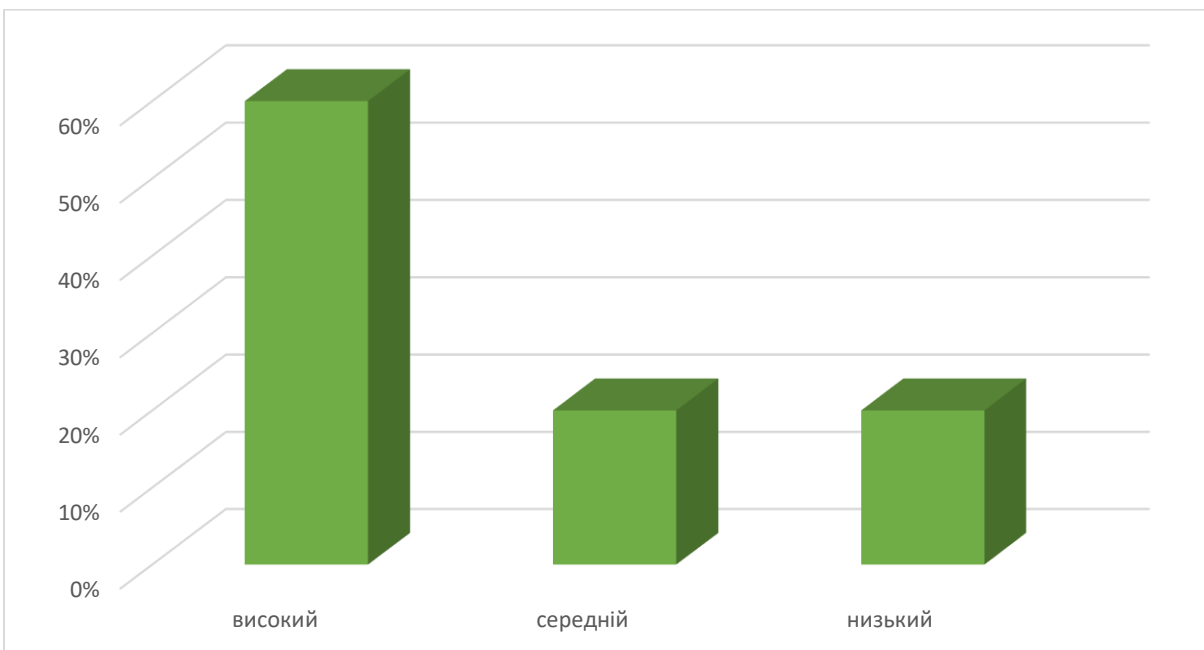
Результати дослідження рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом представлено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7.

Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом (констатувальний етап педагогічного експерименту)

Рівні	Етапи	Кількість вчителів	Констатувальний етап експерименту
високий		16	60 %
середній		4	20 %
низький		4	20 %

Наочно результати рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом узагальнено представлено на рис. 2.7.

Рис. 2.7 Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за знаннєвим компонентом (контрольний етап)

Розглянемо результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за діяльнісним компонентом.

Високий рівень діяльнісного компоненту виявлено в 70 % випадків. Педагоги, які увійшли до цієї групи, вміють планувати та організовувати уроки, використовувати різноманітні методи, здійснювати розвиток комунікативних навичок, систематичний моніторинг та оцінювання, здійснення формування психологічного комфорту.

Середній рівень діяльнісного компоненту зафіксовано в 30 % учителів. Ця категорія педагогів частково вміє планувати та організовувати уроки, використовувати різноманітні методи, здійснювати розвиток комунікативних навичок, здійснюють не систематичний моніторинг та оцінювання.

Результати дослідження рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за діяльнісним компонентом представлено у табл. 2.8.

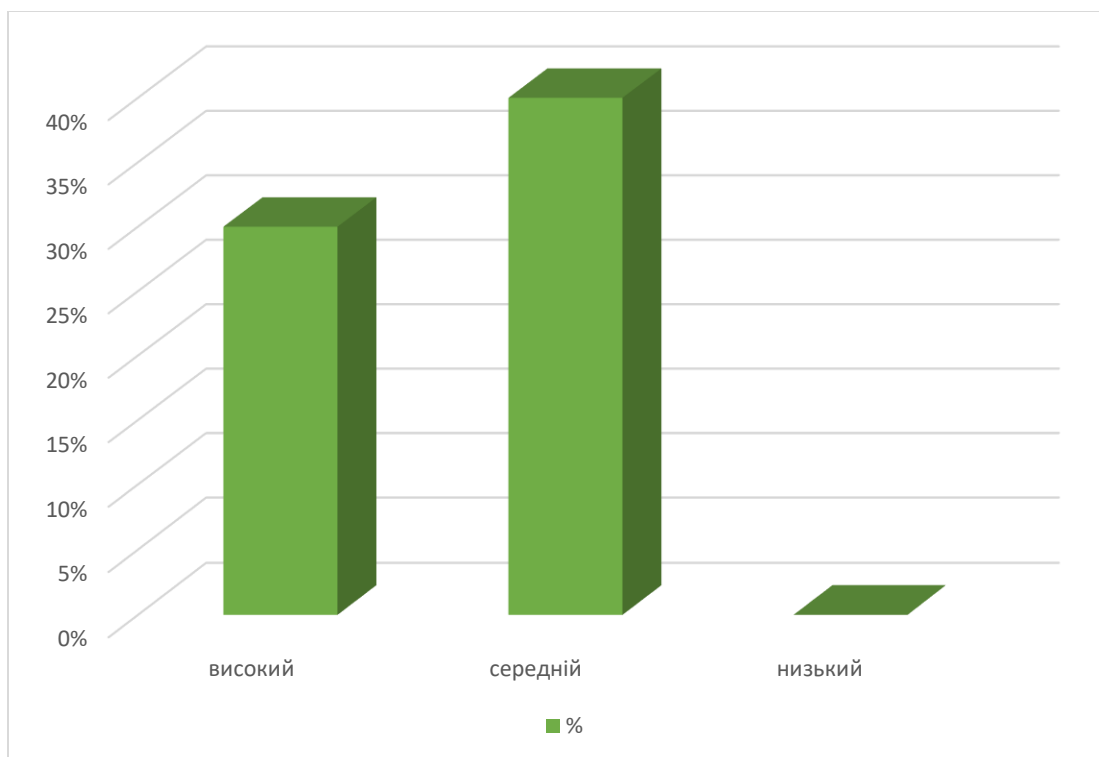
Таблиця 2.8

Результати вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за діяльнісним компонентом (констатувальний етап педагогічного експерименту)

Етапи Рівні	Кількість вчителів	Констатувальний етап педагогічного експерименту
високий	17	30 %
середній	3	40 %
низький	0	0 %

Наочно результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за діяльнісним компонентом подано на рис. 2.8.

Рис. 2.8. Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури за діяльнісним компонентом (контрольний етап)

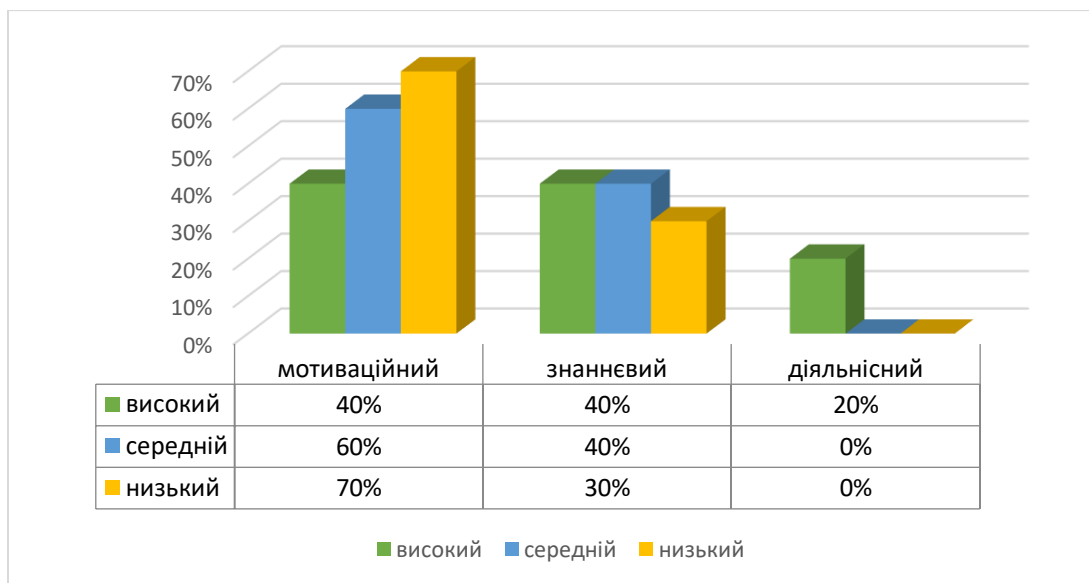
Узагальнені результати рівнів сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури представлено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Узагальнені результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури (констатувальний і контрольний етап; %)

Рівні Компоненти	Констатувальний етап			Контрольний етап		
	високий	середній	низький	високий	середній	Низький
мотиваційний	30%	40%	30%	40%	60%	70%

знаннєвий	40%	40%	20%	40%	40%	30%
діяльнісний	30%	40%	30%	20%	0%	0%

Рис. 2.9 Результати сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури (констатувальний етап)

За поданою діаграмою можна визначити, що вчителі української літератури підвищили свій рівень компетентності. Вони переважно демонструють високий рівень за всіма оціненими критеріями: мотиваційним, знаннєвим та діяльнісним.

Отже, можна зазначити, що проведений тренінг із вчителями продемонстрував покращення сформованості вмінь вчителями 5-6 класів проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури.

2.3. Методичні рекомендації для вчителів української літератури щодо організації уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури

Внаслідок збройної агресії Російської Федерації в Україні введений воєнний стан згідно з Указом Президента від 24 лютого 2022 року № 64/2022. Умови воєнного стану роблять загальну середню освіту центром, де не лише здобуваються знання, але також надається психологічна підтримка, щоб діти не втрачали відчуття спільноти. Отже, надважливо гнучко налаштовувати організацію навчання в школі та адаптувати освітній процес для забезпечення комфорту та безпеки для учнів і вчителів.

Саме тому нами було розроблено методичні рекомендації для вчителів української літератури щодо організації уроку рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури:

1. Необхідно систематично з'ясовувати рівень засвоєння учнями літературних знань, норм і цінностей.
2. Визначати та відкоригувати індивідуальний підхід до кожного учня.
3. Визначати конкретні критерії для оцінки різних аспектів знань і рефлексії учнів.
4. Забезпечити чіткість та об'єктивність оцінювання.
5. Використовувати різні форми контролю, такі як письмові роботи, обговорення в групах, усне опитування тощо.
6. Розробити завдання, які сприятимуть виявленню рівня рефлексії учнів.
7. Створити атмосферу відкритості та співпраці на уроці.
8. Використовувати різноманітні методи та техніки, щоб стимулювати активність учнів.
9. Залучати учнів до аналізу своїх досягнень.

10. Розробити індивідуальні плани корекції для учнів, які мають проблеми в розумінні матеріалу чи у виявленні цінностей.
11. Повідомити батьків про результати рефлексивно-корективного контролю та заохотити їх до процесу підтримки дитини.
12. Проводити аналіз ефективності уроку та коригувати методи і стратегії на основі отриманих результатів.
13. Створювати стимули для активної участі учнів у рефлексивно-корективному процесі.
14. Використовувати засоби мотивації.

Висновки до розділу 2

У результаті експерименту встановлено, що вчителі 5-6 класів мають різний рівень сформованості вмінь проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури. Більшість вчителів демонструє середній рівень за критеріями мотиваційного, знаннєвого та діяльнісного контролю. Високий рівень переважає тільки за знаннєвим критерієм, тоді як рівень мотиваційного та діяльнісного контролю залишається менш високим. Щодо низького рівня сформованості вмінь проводити рефлексивно-корективний контроль, виявлено його найменшу вираженість за знаннєвим критерієм, але більшу у мотиваційному та діяльнісному аспектах.

Експериментальне дослідження підтверджує необхідність удосконалення методик та підходів до проведення рефлексивно-корективного контролю на уроках літератури. Зібрані результати дали можливість ретельно проаналізувати ефективність використання цього методу вчителями, а також виявити слабкі та сильні сторони педагогічного процесу.

На основі отриманих результатів було рекомендовано вчителям української літератури акцентувати увагу на розвитку мотиваційного та діяльнісного контролю, забезпечуючи баланс знаннєвих аспектів. Педагоги повинні активно впроваджувати методи рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури, враховуючи специфіку навчання учнів 5-6 класів.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано сутність понять «контроль», «рефлексія», «корекція», «рефлексивно-корективний контроль знань, норм, цінностей». Поняття «контроль» визначає можливість перевірки результатів діяльності з метою оцінки їх відповідності встановленим стандартам. Рефлексія означає процес самоаналізу та самооцінки, спрямований на внутрішнє усвідомлення дій і їх наслідків. Корекція передбачає внесення змін та покращень на основі результатів контролю та рефлексії. Рефлексивно-корективний контроль знань, норм, цінностей – це підхід, що поєднує контроль, рефлексію та корекцію для покращення освітнього процесу та виховання учнів з урахуванням їхніх знань, цінностей та норм.
2. Розкрито особливості проведення навчальних занять з літератури у 5-6 класах за концепцією Нової української школи (НУШ). У контексті НУШ, навчання літературі у 5-6 класах передбачає інтеграцію різних видів літературної діяльності, зокрема читання, аналіз, письмо та обговорення. Важливо забезпечити індивідуалізацію навчання та стимулювати розвиток критичного мислення, творчих навичок та комунікативної компетентності учнів. Ключовою є роль вчителя як наставника, який сприяє активному залученню учнів до навчального процесу.
3. Обґрунтовано психолого-педагогічні засади сучасного уроку української літератури. Сучасний урок літератури має базуватися на психолого-педагогічних принципах, таких як інтерактивність, диференціація, інклюзивність, розвивальний підхід та рефлексивна компетентність. Вчителю слід враховувати індивідуальні можливості та потреби учнів, стимулювати їх активність та самостійність, розвивати критичне мислення та аналітичні навички. Пояснено, що таке урок

рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей із літератури. Урок рефлексивно-корективного контролю охоплює аналіз і оцінку знань, норм і цінностей учнів, спільну рефлексію над ними та визначення шляхів подальшого удосконалення. Його структура містить підготовку до контролю, проведення контрольного завдання, обговорення результатів та корекцію навчання. Зміст уроку передбачає акцент на розвитку аналітичних, комунікативних та рефлексивних навичок учнів.

4. У результаті експерименту встановлено, що вчителі 5-6 класів мають різний рівень сформованості вмінь проводити рефлексивно-корективний контроль знань, норм і цінностей на уроках літератури. Більшість вчителів демонструє середній рівень за критеріями мотиваційного, знаннєвого та діяльнісного контролю. Водночас, високий рівень переважає тільки за знаннєвим критерієм, в той час як рівень мотиваційного та діяльнісного контролю залишається менш високим. Щодо низького рівня сформованості вмінь проводити рефлексивно-корективний контроль, виявлено його найменшу вираженість за знаннєвим критерієм, але більшу у мотиваційному та діяльнісному аспектах.
5. Експериментальне дослідження підтверджує необхідність удосконалення методик та підходів до проведення рефлексивно-корективного контролю на уроках літератури. Зібрані матеріали дали можливість ретельно проаналізувати ефективність використання цього методу вчителями, а також виявити слабкі та сильні сторони педагогічного процесу. На основі отриманих результатів рекомендовано вчителям української літератури акцентувати увагу на розвитку мотиваційного та діяльнісного контролю, забезпечуючи

баланс знаннєвих аспектів. Педагоги повинні активно впроваджувати методи рефлексивно-корективного контролю знань, норм і цінностей на уроках літератури, враховуючи специфіку навчання учнів 5-6 класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. М. Українська література: мультимедійні дидактичні матеріали. Київ : Грамота, 2010. 45 с.
2. Аксіологічний підхід – основа формування цілісної особистості майбутнього педагога : монографія / за заг. ред. Л. О. Хомич. Київ Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. 143 с.
3. Андрущенко В. Філософія і педагогіка в предметному полі освіти. *Філософія освіти: навч. посіб.* / за заг. ред. В. Андрущенка, І. Предборської. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. С. 6-23.
4. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. 2-ге вид., доп. Львів : Літопис, 2001. 832 с.
5. Бандура О. Міжпредметні зв'язки в процесі вивчення української літератури: посіб. Київ : Рад. шк., 1984. 167 с.
6. Бійчук Г. Л. Новітня українська література (кінця ХХ – початку ХХІ ст.): методика вивчення спецкурсу у профільній школі : посібник. Київ : Педагогічна думка, 2018. 86 с.
7. Біла А. Український літературний авангард: пошуки, стильові напрямки : монографія. Донецьк : ДонНУ, 2014. 445 с.
8. Білевич С. Інтеграція та диференціація як закономірності розвитку сучасних освітніх систем. *Імідж сучасного педагога*. 2012. № 2. С. 30-33.
9. Білоус П. Мова літературознавства у школі. *Українська мова та література*. 2020. Грудень (ч. 45). С. 3-4.
10. Богосвятська А. І. Сучасні педагогічні технології у практиці вчителя літератури. *Зарубіжна література в школах України*. 2021. № 1. С. 34-41.

11. Болтнєва Л. І. Леся Українка. «Колискова». Урок з використанням елементів текстоцентричної технології навчання в 5 класі. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2018. Березень (№ 9). С. 18-20.
12. Бондар В. І. Дидактика. Київ : Либідь, 2015. 264 с.
13. Бондаренко Ю. Дослідження ціннісних та цільових пріоритетів персонажів у процесі шкільного аналізу літературного твору. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2019. № 7-8. С. 28-31.
14. Бондаренко Ю. І. Теорія і практика навчання української літератури на філософсько-історичних засадах у старших класах загальноосвітньої школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська література)». Київ, 2020. 40 с.
15. Бондаренко Ю. Методика шкільного вивчення української літератури на засадах ідеаційно-концептуального підходу: теорія і практикум : навч. посіб. для студ. філологічних факультетів. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 199 с.
16. Бугайко Т. Ф. Про ефективність уроків літератури. *Література в школі*. 2001. № 4. С. 23-32.
17. Бугайко Т. Ф. Українська література в середній школі. *Курс методики*. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : Рад. шк., 2001. 392 с.
18. Будний В. Порівняльне літературознавство. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 430 с.
19. Буркова Л. Технології в освіті. *Рідна школа*. 2021. № 1. С. 18-20.
20. Буряк С. Д. Інтерактивні й нестандартні уроки зарубіжної літератури. Харків : Основа, 2015. 160 с.
21. Варзацька Л. Інтерактивні технології в системі особистісно зорієнтованої освіти. *Бібліотечка «Дивослова»*. 2016. № 4. 64 с.

22. Васьков Ю. В. Наукові основи сучасного аналізу уроку: теорія, технологія, досвід. Харків : Ранок, 2008. 192 с.

23. Ващенко Г. Г. Загальні методи навчання: підручник. Київ : Українська Видавнича Спілка, 1997. 441 с.

24. Вершина Л. Г. Уроки компаративного аналізу в сучасній школі. *Зарубіжна література в школі*. 2017. Січень (№ 1). С. 37–50.

25. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. 3-тє вид., доопрац. і доп. Київ : Знання, 2018. 566 с.

26. Вітченко А. О. Теорія і технологія формування інтерпретаційної компетенції старшокласників у процесі вивчення світової драматургії : дис... д-ра пед. наук : 13.00.02. Київ, 2008. 465 с.

27. Вітченко А. О. Теорія і технологія формування інтерпретаційної компетенції старшокласників у процесі вивчення світової драматургії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (зарубіжна література)». Київ, 2008. 40 с.

28. Вознюк О. В. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти: інтегративний підхід : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 684 с.

29. Воловець Л. І. Урок літератури: передумови й складові успіху. *Українська мова і література в школі*. 2021. № 3. С. 67-71.

30. Волошина Н. Й. Вивчення української літератури в 5-му класі : метод. посіб. Київ : Пед. думка, 1997. 144 с.

31. Волошина Н. Й. Критерії оцінювання і система обліку знань, умінь і навичок учнів. *Наукові основи методики літератури : навч.-метод. посіб. за ред. д. пед. н., проф., чл.-кор. НАПН України Н. Й. Волошиної*. Київ Ленвіт, 2002. С. 191-195.

32. Волошина Н. Й. Про зміни в програмах і технологія вивчення літератури. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2001. № 4. С. 2-4.
33. Волошина Н. Й. Українська література. Підручник для 5 класу. Київ : Педагогічна думка, 2007. 188 с.
34. Волошина Н. Сучасний урок літератури в школі. *Наукові основи методики літератури : навч.-метод. посіб.* / за ред. д. пед. н., проф., чл.-кор. АПН України Н. Волошиної. Київ : Ленвіт, 2006. 344 с.
35. Гаврилов П. Т. Оглядові теми на уроках української літератури в старших класах. Київ : Рад. школа, 1980. 128 с.
36. Гадецький М. Організація навчального процесу в сучасній школі : навч.-метод. посіб. для вчителів, керівників навчальних закладів, слухачів ПЮ. Харків : Веста ; Ранок, 2003. 136 с.
37. Галич О. Теорія літератури: підручник / за наук. ред. О. Галича. 3-тє вид., стереотип. Київ : Либідь, 2006. 488 с.
38. Гладишева Л. «Мистецтву красномовства слід навчати...» Система роботи над засвоєнням теоретичних понять із виразного читання. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2014. № 1. С. 70-74.
39. Глоба Л. Особливості викладання української літератури за проблемно-модульною технологією. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 5. С. 26-29.
40. Голобородько Є. П. Формування читацьких інтересів учнів початкових класів в інформаційно-навчальному середовищі : методичні рекомендації: теорія, розробки. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2011. 80 с.

41. Головецька Н. Інтегровані уроки вчителя-словесника (українська мова, українська література, біологія, народознавство). Тернопіль : Мандрівець, 2017. 152 с.
42. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
43. Горб О. А. Типологічні різновиди уроків української літератури в середній школі : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська література)». Київ, 2000. 19 с.
44. Градовський А. Українська палітра на європейському тлі: формування у майбутніх учителів-словесників навичок компаративного аналізу художнього твору. Черкаси : Ант, 2011. 219 с.
45. Губерський Л. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. Київ : МП Леся, 2008. 541 с.
46. Гузик Н. Десять ключових компетентностей, які обслуговують особистість та її природний талант: реалізація в умовах шкільного навчання : наук.-метод. посіб. Київ, 2006. 148 с.
47. Дегтярьова Г. Підготовка до проведення сучасного уроку в умовах інформатизації освіти : навч.-метод. посіб. Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2011. 220 с.
48. Демчук О. Нестандартні уроки з української літератури в 9–11 класах. Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. 144 с.
49. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
50. Діалогічне прочитання української літератури : монографія / за заг. ред. Г. Токмань. Київ : Міленіум, 2007. 486 с.

51. Дідківський В. Кабінет літературного краєзнавства. *Дивослово*. 2008. № 5. С. 25-29.
52. Дроздова І. П. Текстоцентричний підхід до розвитку професійного мовлення в навчанні студентів-нефілологів української мови за професійним спрямуванням. *Зб. наук. праць. педагог. науки*. Вип. 60. Херсон : Вид-во ХДУ, 2012. С. 200-204.
53. Дятленко Т. Особливості вивчення теоретико-літературних понять на уроках української літератури в старших класах (на матеріалі поняття «пейзаж»). *Українська мова і література в школі*. 2004. № 6. С. 22-27.
54. Жила С. О. Вивчення української літератури у взаємозв'язку з образотворчим мистецтвом : дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.02. Київ, 1994. 223 с.
55. Жила С. О. Мозаїка мистецтв на уроках української літератури : посіб. для вчителя. Харків : Стеценко І. І., 2010. 284 с.
56. Жила С. О. Розглядаємо літературу в єдиній системі культури, в єдиній системі розвою мистецтв : ексклюзивне інтерв'ю доктора педагогічних наук, професора. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 3. С. 2-11.
57. Жила С. О. Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи : монографія. Чернігів : РВК «Деснянська правда», 2004. 360 с.
58. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.
59. Інноваційні технології в освіті (досвід і практика) : зб. наук.-метод. праць / упоряд. : К. Левківський, В. Сокол, М. Хоменко та ін. Київ : Інтас, 2005. 154 с.

60. Інноваційні технології викладання української мови та літератури в школі і ВНЗ : проблеми та пошуки : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (9—10 листопада 2004 р.). Житомир : Полісся, 2004. 212 с.
61. Інноваційні технології та сучасний урок літератури / упоряд. І. Кузьменчук]. Київ : Шкіл. світ, 2006. 128 с.
62. Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічній освіті : навч. посіб. / за наук. ред. О. Пехоти, Т. В. Тихонової. Миколаїв : Іліон, 2013. 252 с.
63. Шуляр В. І. Вивчення літературної теми: методика і технологія (за творчістю П. Куліша і Марка Вовчка) : навчальний посібник. *Бібліотечка «Дивослово»*. 2010. № 3. 56 с.
64. Шуляр В. І. Сучасний урок української літератури: теорія, методика, технологія : монографія. Миколаїв : Іліон, 2012. 876 с.
65. Шуляр В. Планування літературної освіти школярів : технологічна концепція : практикоорієнтована монографія. За редакцією члена-кореспондента АПН України, д. пед. наук, професора Н. Й. Волошиної. Миколаїв : Видавництво «Ч», 2006. 96 с.